

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 1

РОЗШИРЕНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ з навчальної дисципліни «Міжнародний агробізнес»

для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 201 «Агрономія»
освітньо-професійна програма «Агрономія»
факультет гірничої справи, природокористування та будівництва
кафедра здоров'я природи та якості харчових ресурсів

Рекомендовано на засіданні
кафедри міжнародних відносин
та політичного менеджменту
27 серпня 2024 р.,
протокол № 6

Розробник: к. е. н., доцент кафедри міжнародних відносин і політичного
менеджменту АБРАМОВА Ірина

Житомир 2024 р.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 2

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Тема 1. Предмет і завдання курсу «Міжнародний агробізнес».....	4
Тема 2. Продовольчий маркетинг в міжнародному агробізнесі	8
Тема 3. Організація маркетингу і особливості розробки бізнес планів в агробізнесі.....	14
Тема 4. Організаційна структура агробізнесу	20
Тема 5. Основні тенденції розвитку світового продовольчого ринку	27
Тема 6. Продовольчі проблеми в сучасному світі.....	32
Тема 7. Політика Європейського зеленого курсу та її вплив на аграрний сектор.....	38
Тема 8. Організаційні форми агробізнесу в США, Канаді та Японії.....	42
Тема 9. Особливості становлення агробізнесу в країнах ЄС.....	46
Тема 10. Агропромислові комплекси країн, що розвиваються.....	49
Список використаних та рекомендованих джерел	54

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 3

Вступ

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у студентів сучасного управлінського мислення, системи теоретичних знань і практичних навичок щодо прийняття та виконання рішень у сфері міжнародного агробізнесу.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- ознайомлення студентів з відповідними поняттями, категоріями, системами міжнародного агробізнесу та механізмами його здійснення;
- набуття практичних навичок в розробці та реалізації маркетингових стратегій виходу агропромислових підприємств на зовнішній ринок;
- виховання здатності до творчого пошуку напрямків та резервів удосконалення управлінської та маркетингової діяльності агропромислового підприємства на міжнародних ринках.

Зміст навчальної дисципліни направлений на формування наступних компетентностей, визначених стандартом вищої освіти зі спеціальності 201 «Агрономія» та освітньо-професійною програмою «Агрономія»:

ЗК4. Здатність працювати у міжнародному контексті

СК2. Здатність аналізувати та оцінювати сучасні проблеми, перспективи розвитку та науково-технічну політику в сфері агрономії.

СК6. Здатність презентувати результати професійної та наукової діяльності фахівцям і не фахівцям.

Отримані знання з навчальної дисципліни стануть складовими наступних програмних результатів навчання за спеціальністю 201 «Агрономія»:

РН3. Розробляти і реалізовувати економічно значущі виробничі і дослідницькі проекти в сфері агрономії з урахуванням наявних ресурсів та обмежень, технічних, соціальних, правових та екологічних аспектів.

РН9. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами для обговорення результатів професійної діяльності, досліджень та інноваційних проектів у сфері аграрних наук та продовольства.

РН11. Здійснювати бізнесове проектування та маркетингове оцінювання виконання і впровадження інноваційних розробок.

РН12. Добирати оптимальну стратегію господарювання в агрономії, у тому числі за нечіткості цілей та невизначеності умов.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 4

Тема 1. Предмет і завдання курсу «Міжнародний агробізнес»

План

1. Предмет і завдання вивчення курсу.
2. Визначення понять «агробізнес» та «міжнародний агробізнес».
3. «Зелена революція», розвиток агропромислової та формування агропромислового комплексу.
4. Передумови формування міжнародної системи агробізнесу.
5. Система економічних відносин у міжнародному агробізнесі.

1. Предмет і завдання вивчення курсу

Курс «Міжнародний агробізнес» вивчає економічні відносини, що виникають у процесі виробництва, переробки, зберігання, транспортування та реалізації сільськогосподарської продукції й продуктів харчування у глобальному вимірі.

Предметом є закономірності розвитку агробізнесу в умовах міжнародної економіки, формування світового агропромислового комплексу та інтеграційних процесів.

Завдання курсу:

- розкрити сутність і структуру міжнародного агробізнесу;
- дослідити вплив глобалізації на аграрну сферу;
- охарактеризувати сучасні тенденції розвитку світового сільського господарства;
- сформулювати знання про міжнародні ринки агропродукції, аграрну політику та роль міжнародних організацій.

До об'єктивних передумов формування міжнародної системи агробізнесу відносяться природні умови, які визначають можливість та спеціалізацію ведення сільськогосподарського виробництва; друга об'єктивна передумова — нерівномірність розподілу населення по території земної кулі; суб'єктивні передумови визначаються технічним рівнем сільськогосподарського виробництва і формами його організації, наявністю ринкового середовища та відповідного законодавства.

Економічні відносини у міжнародному агробізнесі виникають між суб'єктами міжнародного агробізнесу: окремими країнами та міжнародними продовольчими компаніями і проявляються у здійсненні актів купівлі-продажу тих чи інших продуктів.

2. Визначення понять «агробізнес» та «міжнародний агробізнес»

Поняття бізнесу характеризується як низкою загальних рис, так і певними особливостями, що проявляються у різних сферах економіки. Однією з таких сфер є аграрний сектор. Сукупність економічних відносин у цьому секторі дістала назву агробізнесу.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 5

Агробізнес – система економічних відносин, що охоплює всі ланки руху сільськогосподарської продукції: від виробництва ресурсів і вирощування сировини до переробки, зберігання, транспортування та реалізації кінцевого продукту.

Міжнародний агробізнес – сукупність господарських відносин між країнами, міжнародними корпораціями та організаціями у сфері виробництва, торгівлі, інвестицій та науково-технічного співробітництва в аграрному секторі.

Таким чином, сутність міжнародного агробізнесу можна визначити як вид підприємницької діяльності в економічних відносинах між країнами світу, окремими організаційними структурами АПК у міжнародному масштабі щодо виробництва, переробки, зберігання і реалізації сільськогосподарської продукції та товарів з неї.

3. «Зелена революція», розвиток агропромислової та формування агропромислового комплексу

«Зелена революція» (1960–1970-ті рр.) – глобальний процес впровадження нових високоврожайних сортів зернових культур, мінеральних добрив, сучасної техніки та систем зрошення, що призвів до значного зростання продуктивності сільського господарства.

Наслідки:

- зменшення голоду в країнах Азії та Латинської Америки;
- інтенсифікація виробництва;
- зростання ролі науки й технологій у сільському господарстві.

Однією з ключових рис «Зеленої революції» стала **агропромислова інтеграція** – об'єднання сільськогосподарського виробництва з промисловістю, транспортом і торгівлею.

У результаті злиття аграрного, промислового і торгового капіталу сформувалася нова підсистема виробничих відносин, яку було названо **агробізнесом**.

В економіці індустріально розвинутих країн утворюється комплекс взаємопов'язаних виробництв, який складається з трьох основних груп галузей або сфер:

- 1). Галузі, які виробляють засоби виробництва для сільського господарства, переробної промисловості, заготівель;
- 2). Власне сільське господарство та його виробнича і соціальна інфраструктура.
- 3). Галузі та виробництва, які забезпечують заготівлю, зберігання, транспортування, переробку сільськогосподарської сировини і реалізацію виробленої з неї продукції.

Система виробничо-економічних відносин між цими сферами утворює агропромисловий комплекс – АПК.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРЬСКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 6

Агропромисловий комплекс (АПК) – система взаємопов’язаних галузей: виробництво ресурсів (машини, добрива, насіння), сільське господарство, переробна промисловість, інфраструктура.

4. Передумови формування міжнародної системи агробізнесу

Природно-ресурсні фактори

Нерівномірний розподіл земельних і водних ресурсів є ключовою передумовою міжнародної спеціалізації в агробізнесі. Деякі регіони світу, зокрема Латинська Америка та Північна Америка, володіють великими площами родючих чорноземів і сприятливим кліматом для вирощування зернових культур. Водночас Близький Схід і Північна Африка характеризуються обмеженими запасами води та посушливими умовами, що робить їх залежними від імпорту продовольства. Кліматичні відмінності визначають асортимент продукції: тропічні культури (кава, какао, банани) вирощуються у країнах із вологим кліматом, тоді як пшениця, кукурудза та соя домінують у помірних широтах. Таким чином, природно-ресурсні умови формують глобальну географію аграрного виробництва.

Економічні фактори

Спеціалізація країн на окремих видах агропродукції є результатом історичних, економічних і політичних процесів. Наприклад, Бразилія стала провідним світовим виробником кави завдяки поєднанню сприятливого клімату, дешевої робочої сили та інвестицій у плантаційне виробництво. Кот-д’Івуар і Гана контролюють понад 60 % світового ринку какао-бобів, що визначає їхню позицію у міжнародній аграрній торгівлі. У країнах Північної Америки (США, Канада) та ЄС економічні умови дозволили створити високотехнологічне аграрне виробництво з акцентом на експорт зернових, м’яса та молочних продуктів. Таким чином, економічні фактори визначають конкурентні переваги держав на світових аграрних ринках.

Технологічні фактори

Сучасний розвиток агробізнесу неможливий без використання інноваційних технологій. Удосконалення транспорту й логістики дозволяє скорочувати час доставки продуктів, забезпечуючи доступність свіжих харчів у будь-якій частині світу. Біотехнології відкрили нові можливості — від генетично модифікованих культур до інновацій у сфері харчових добавок і альтернативних джерел білка. Важливим напрямом є цифровізація аграрного сектору: впровадження систем точного землеробства, GPS-моніторингу, дронів для контролю врожайності та сенсорних систем для управління зрошенням. Усе це дозволяє підвищити ефективність виробництва та знизити витрати.

Глобалізація торгівлі

Лібералізація світових ринків у другій половині XX – на початку XXI століття сприяла інтеграції аграрного сектору у глобальні ланцюги доданої вартості. Провідні міжнародні корпорації (**Cargill, Archer Daniels Midland**

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 7

(ADM), Bunge, Nestlé) контролюють значну частину світових потоків зернових, олійних культур, цукру, кави та готових харчових продуктів. Їхня діяльність забезпечує глобальну присутність продукції, але водночас створює залежність національних економік від транснаціонального капіталу. Глобалізація також посилює конкуренцію та призводить до уніфікації стандартів виробництва і торгівлі, що стимулює підвищення якості, але водночас може витіснити дрібних виробників.

Міжнародні організації

Ключову роль у регулюванні міжнародного агробізнесу відіграють міжнародні інституції. **FAO (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН)** займається питаннями продовольчої безпеки, боротьби з голодом, розробляє стандарти та рекомендації щодо розвитку сільського господарства. **WTO (Світова організація торгівлі)** регламентує правила міжнародної торгівлі аграрною продукцією, зокрема скасування бар'єрів, тарифів і субсидій. **OECD (Організація економічного співробітництва та розвитку)** досліджує ефективність аграрної політики, вплив субсидій та дотацій на ринки. Крім того, діють регіональні структури, як-от **Спільна аграрна політика ЄС (CAP)**, що визначає правила виробництва, фінансування та торгівлі в межах Європейського Союзу. Таким чином, міжнародні організації формують правові та економічні рамки для розвитку глобального агробізнесу.

5. Система економічних відносин у міжнародному агробізнесі

Сучасний міжнародний агробізнес функціонує як складна багаторівнева система економічних відносин, що охоплює торгівлю, інвестиції, фінансування, інновації та кооперацію. В умовах глобалізації аграрна сфера вийшла далеко за межі національних економік, утворивши мережу взаємозалежностей між країнами-експортерами та імпортерами, транснаціональними корпораціями, міжнародними фінансовими інституціями та організаціями. Взаємодія у цій системі формує не лише структуру світових ринків продовольства, а й визначає динаміку технологічного розвитку, конкурентоспроможність національних виробників і рівень продовольчої безпеки у глобальному масштабі.

Торговельні відносини:

- включають експорт та імпорт агропродукції, що формує основу міжнародного агробізнесу;
- визначаються попитом і пропозицією на світових ринках, а також політикою тарифів і квот;
- впливають на формування світових цін на зерно, олійні культури, м'ясо, молочні продукти.

Інвестиційні відносини:

- передбачають залучення прямих іноземних інвестицій у переробні підприємства, аграрне виробництво, транспортно-логістичну інфраструктуру;
- сприяють модернізації аграрного сектору в країнах, що розвиваються;

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 8

– створюють умови для технологічного обміну і розвитку регіональних ринків.

Фінансові відносини:

– охоплюють кредитування аграрного бізнесу міжнародними банками та фінансовими інституціями;

– включають систему державних та міжнародних субсидій на підтримку фермерів;

– передбачають страхування аграрних ризиків (посухи, повені, коливання цін).

Інноваційні відносини:

– забезпечують поширення технологій точного землеробства, біотехнологій, цифрових платформ;

– сприяють підвищенню врожайності та зниженню витрат ресурсів;

– інтегрують до аграрного бізнесу штучний інтелект, дрони, системи супутникового моніторингу.

Міжнародна кооперація:

– включає створення спільних підприємств у галузі виробництва та переробки;

– передбачає інтеграцію національних виробників у глобальні ланцюги доданої вартості;

– сприяє посиленню конкурентоспроможності та доступу до нових ринків.

Тема 2. Продовольчий маркетинг в міжнародному агробізнесі

План

1. Система продовольчого маркетингу в міжнародному агробізнесі.
2. Особливості попиту на продовольчі товари.
3. Функції маркетингу в міжнародному агробізнесі.
4. Сільське господарство у системі продовольчого маркетингу.
5. Місце переробників сировини та виробників продуктів харчування у системі продовольчого маркетингу.
6. Канали збуту, форми і методи реалізації продукції.

1. Система продовольчого маркетингу в міжнародному агробізнесі

Маркетинг – це система управління виробничо-збутовою діяльністю підприємства, яка спрямована на виявлення, формування та задоволення потреб споживачів шляхом ефективного використання ресурсів і досягнення конкурентних переваг. У глобальній економіці маркетинг стає стратегічним інструментом забезпечення сталого розвитку компаній та цілих галузей.

Продовольчий маркетинг — це сукупність методів і заходів, спрямованих на вивчення, формування та задоволення потреб споживачів у харчових продуктах у глобальному масштабі.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 9

У міжнародному агробізнесі система продовольчого маркетингу охоплює весь ланцюг створення доданої вартості — від сільськогосподарського виробника до кінцевого споживача. Вона забезпечує баланс між виробництвом та попитом, сприяє інтеграції аграрних ринків та оптимізує розподіл ресурсів.

Основними елементами системи продовольчого маркетингу є:

1. **Аналіз ринку:** вивчення попиту і пропозиції, конкурентного середовища та ринкових трендів.
2. **Сегментація ринку:** визначення цільових споживачів та їх потреб.
3. **Просування продукції:** реклама, брендинг, пакування, участь у міжнародних виставках і заходах для підвищення впізнаваності продукту.
4. **Ціноутворення:** встановлення конкурентоспроможної ціни з урахуванням витрат, попиту, особливостей ринку і рентабельності.
5. **Канали дистрибуції:** організація процесу продажу і транспортування продовольчих товарів до споживачів.
6. **Управління логістикою:** включає постачання, складування та транспортування товарів як всередині країни, так і на міжнародних ринках.

Ця система спрямована на забезпечення ефективного переміщення продовольчих товарів від виробника до споживача, максимізацію прибутку та задоволення споживчих потреб.

2. Особливості попиту на продовольчі товари

Попит на продовольство є **життєво необхідним і відносно нееластичним**, тобто мало змінюється навіть за зростання цін. Попит на продовольчі товари має унікальну властивість — він не може зникнути чи суттєво скоротитися, оскільки продукти харчування є базовою потребою людини. Навіть за умов зростання цін обсяги споживання продовольства скорочуються незначно, а зміни відбуваються радше у структурі: споживачі можуть відмовитися від дорожчих товарів на користь дешевших аналогів (наприклад, зменшення споживання м'яса та збільшення частки круп і овочів у кризові періоди). Ця відносна нееластичність пояснює стратегічне значення продовольчих ринків у глобальній економіці та політиці.

Попит на продовольство характеризується **регіональними відмінностями**. У країнах, що розвиваються, попит формується здебільшого навколо базових продуктів харчування — зернових (рис, пшениця, кукурудза), рослинних олій, цукру. Це зумовлено нижчим рівнем доходів населення та необхідністю задовольняти мінімальні потреби в калоріях. Натомість у розвинених країнах структура попиту більш різноманітна: споживачі віддають перевагу продукції з високим ступенем переробки, готовим стравам, а також органічним, функціональним і дієтичним продуктам. Крім того, тут більше уваги приділяється якості, смаковим характеристикам, екологічності та безпечності їжі.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРЬСКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 10

Сучасні тенденції розвитку попиту:

1). **Здорове харчування.** Зростає популярність продуктів із пониженим вмістом цукру, солі та жирів, багатих на білок і вітаміни. Це пов'язано з поширенням концепцій *healthy lifestyle* і профілактики захворювань через раціон.

2). **«Еко» та «біо» продукти.** Зростає попит на органічну продукцію, сертифіковану за міжнародними стандартами (*Organic, EU-Bio, USDA Organic*). Такий вибір часто пов'язаний не лише зі здоров'ям, а й із соціальною відповідальністю — підтримкою екологічного землеробства та сталого розвитку.

3). **Нішеві ринки.** Розширюється сегмент спеціалізованих продуктів: безглютенових, безлактозних, веганських, діабетичних. Попит у цій сфері швидко зростає завдяки глобалізації торгівлі, розвитку онлайн-продажів і посиленню обізнаності споживачів.

4). **Зростання ролі бренду та якості.** Споживачі все більше орієнтуються на походження продукту, його репутацію на ринку, сертифікацію (наприклад, Fair Trade для кави й какао).

5). **Зміни під впливом демографії.** Старіння населення у країнах ЄС стимулює попит на дієтичні та функціональні продукти, тоді як у країнах Азії та Африки зростання чисельності молоді формує високу потребу у продуктах з високим вмістом калорій.

3. Функції маркетингу в міжнародному агробізнесі

У міжнародному агробізнесі маркетинг виконує низку ключових функцій, які забезпечують інтеграцію національних виробників у глобальні ринки та підвищують конкурентоспроможність аграрної продукції.

Аналітична функція:

- включає дослідження світових аграрних ринків, моніторинг попиту і пропозиції, вивчення споживчих уподобань у різних країнах;
- передбачає аналіз конкурентного середовища, виявлення перспективних нішевих сегментів (наприклад, органічна продукція, суперфуди, безглютенові продукти);
- допомагає адаптувати асортимент та обсяги виробництва до тенденцій глобального попиту.

Виробнича функція:

- орієнтує виробництво на потреби міжнародного ринку, забезпечуючи відповідність стандартам якості та безпеки;
- включає диверсифікацію продукції, впровадження нових сортів культур і технологій переробки;
- дозволяє уникати перевиробництва та підвищує ефективність використання ресурсів.

Розподільча функція:

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 11

- пов’язана з організацією логістики, транспортування та зберігання продукції;
- передбачає оптимізацію каналів збуту: від традиційної гуртово-роздрібної торгівлі до сучасних електронних платформ;
- спрямована на зменшення витрат у ланцюгу постачання та підвищення доступності продукції для кінцевих споживачів у різних країнах.

Комунікаційна функція:

- забезпечує взаємодію виробників із міжнародними споживачами, посередниками, торговими мережами;
- включає формування позитивного іміджу бренду, розробку маркетингових стратегій просування, використання реклами, PR-кампаній, участь у міжнародних виставках, ярмарках і дегустаційних заходах;
- створює довіру до продукції та сприяє підвищенню її вартості на ринку.

Інноваційна функція:

- передбачає впровадження новітніх технологій у виробництво, переробку та реалізацію аграрної продукції;
- охоплює застосування цифрових платформ для продажів, електронних маркетплейсів, мобільних додатків для замовлень;
- стимулює розвиток точного землеробства, використання Big Data та штучного інтелекту для прогнозування попиту;
- забезпечує гнучке реагування на зміни ринку та підвищує конкурентоспроможність продукції у світовій економіці.

4. Сільське господарство у системі продовольчого маркетингу

Сільське господарство є базовою ланкою, яка забезпечує виробництво первинної сировини. Його роль у маркетинговій системі полягає у стабільному постачанні якісної продукції для подальшої переробки й реалізації. У міжнародному масштабі конкурентоспроможність аграрного виробництва визначається якістю, сертифікацією, екологічністю продукції та здатністю відповідати міжнародним стандартам (ISO, HACCP).

Якість є базовим критерієм виходу на міжнародний ринок. Вона охоплює смакові характеристики, харчову цінність, безпечність для споживача, а також стабільність показників упродовж тривалого часу. Висока якість забезпечує довіру покупців, формує позитивний імідж країни-експортера та дає змогу отримувати преміальні ціни на світових ринках.

Сертифікація підтверджує відповідність продукції встановленим вимогам і стандартам. Вона є необхідною умовою допуску до багатьох міжнародних ринків. Найбільш поширені системи:

1). ISO (International Organization for Standardization) — стандарти управління якістю (ISO 9001), екологічного менеджменту (ISO 14001), харчової безпеки (ISO 22000);

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 12

2). HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points) — система аналізу ризиків і контролю критичних точок, яка гарантує безпечність харчових продуктів;

3). GlobalG.A.P. — міжнародний стандарт належної сільськогосподарської практики, що регулює умови виробництва сільгосппродукції. Наявність сертифікатів забезпечує доступ до вимогливих ринків (ЄС, США, Японія) та підвищує конкурентоспроможність виробників.

Екологічний чинник стає дедалі важливішим у міжнародному агробізнесі. Він охоплює використання екологічно безпечних технологій, мінімізацію застосування хімічних засобів захисту рослин і добрив, зменшення вуглецевого сліду, ощадне використання водних ресурсів. Продукти з маркуванням «Organic», «Eco», «Bio» користуються підвищеним попитом, особливо в країнах ЄС і Північної Америки. Екологічність продукції є не лише вимогою споживачів, але й інструментом формування довгострокових конкурентних переваг.

Адаптація виробництва до вимог міжнародних стандартів дозволяє уніфікувати продукцію, зробити її зрозумілою та прийнятною для покупців з різних країн. Відповідність таким стандартам гарантує прозорість і контрольованість процесів, підвищує довіру партнерів та відкриває доступ до глобальних ланцюгів доданої вартості. Це стосується не лише харчової безпеки, але й соціальних стандартів (умови праці, захист прав працівників) та принципів сталого розвитку.

5. Місце переробників сировини та виробників продуктів харчування у системі продовольчого маркетингу

Переробні підприємства та виробники харчових продуктів виконують ключову функцію трансформації сільськогосподарської сировини у кінцеві продукти з більшою доданою вартістю, що визначає економічну ефективність агропродовольчого комплексу. Саме вони формують асортимент продукції, яка надходить на міжнародні ринки, впливаючи на якість, стандарти безпечності, упаковку, цінову політику та маркетингове позиціонування. У глобальному масштабі провідну роль відіграють транснаціональні корпорації, які мають розгалужені виробничі та логістичні мережі.

Наприклад, **Nestlé** спеціалізується на виробництві молочних продуктів, кави, дитячого харчування та кондитерських виробів, працюючи більш ніж у 180 країнах світу. **Danone** займає лідируючі позиції на ринку молочної продукції, мінеральної води та функціонального харчування, приділяючи особливу увагу екологічності та здоровому способу життя.

Крім того, саме ці корпорації задають стандарти розвитку харчової промисловості: впроваджують інноваційні технології зберігання і переробки, визначають тенденції у сфері упаковки (наприклад, біорозкладні матеріали), популяризують нові категорії продуктів (безлактозні, органічні, збагачені

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 13

вітамінами). Їхня діяльність впливає на локальні агропродовольчі системи, оскільки співпраця з місцевими виробниками дозволяє інтегрувати їх у глобальні ланцюги доданої вартості. Таким чином, переробні підприємства є не лише проміжною ланкою між сільським господарством і споживачем, але й драйверами модернізації та глобальної інтеграції продовольчих ринків.

6. Канали збуту, форми і методи реалізації продукції

Традиційні канали збуту включають гуртову та роздрібну торгівлю, а також участь у міжнародних ярмарках і виставках. Гуртова торгівля забезпечує оптовий продаж продукції великим партнерам, що дозволяє ефективно нарощувати обсяги реалізації та виходити на нові ринки. Роздрібна торгівля спрямована на кінцевого споживача та забезпечує безпосередній контакт із покупцями, що є важливим для формування лояльності до бренду. Участь у міжнародних ярмарках і виставках надає можливість презентувати продукцію широкому колу потенційних партнерів і споживачів, налагодити ділові контакти та оцінити конкурентне середовище на зовнішньому ринку.

Сучасні канали збуту формуються на базі розвитку глобальної роздрібно-інфраструктури та цифрових технологій. До них належать мережі супермаркетів, що забезпечують широкий охоплення споживачів і стабільність поставок; інтернет-торгівля, яка дозволяє продавати продукцію без географічних обмежень, оптимізувати логістику та зменшувати витрати на фізичну інфраструктуру; маркетплейси, такі як Amazon, Alibaba та інші, що забезпечують доступ до мільйонної аудиторії та інтегровані сервіси з логістики, обробки платежів і реклами.

Форми реалізації продукції на міжнародних ринках включають укладання експортних контрактів, що забезпечує формалізовані відносини між виробником і імпортером; франчайзинг, який дозволяє масштабувати бізнес, передаючи права на використання бренду та бізнес-моделі партнерам у інших країнах; створення торговельних представництв та дочірніх компаній у країнах-імпортерах, що сприяє кращому контролю якості, адаптації продукту до локальних вимог і прискоренню реакції на зміну попиту.

Методи просування на міжнародних ринках включають міжнародну рекламу в медіа та цифрових каналах, що формує впізнаваність бренду та стимулює попит; брендинг та позиціонування продукції відповідно до світових стандартів; участь у сертифікаційних програмах («Organic», «Fair Trade»), що підвищує довіру споживачів до якості та етичності виробництва; просування через цифрові платформи та соціальні мережі, які дозволяють безпосередньо комунікувати з кінцевим споживачем, аналізувати його поведінку та оперативно адаптувати маркетингові стратегії.

Таким чином, інтеграція традиційних і сучасних каналів збуту, використання різних форм реалізації та комплексних методів просування дозволяє ефективно виходити на міжнародні ринки, забезпечувати конкурентоспроможність продукції та підвищувати її додану вартість.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 14

Тема 3. Організація маркетингу і особливості розробки бізнес планів в агробізнесі

План

1. Основні принципи організації маркетингової діяльності в агробізнесі.
2. Основні елементи системи маркетингу в агропромисловому виробництві.
3. Розробка цінової стратегії в системі міжнародного агробізнесу.
4. Планування товарного асортименту та організація процесу руху товарів.
5. Управління рекламною діяльністю.
6. Особливості розробки бізнес-планів в агробізнесі.

1. Основні принципи організації маркетингової діяльності в агробізнесі

Організація маркетингової діяльності в агробізнесі базується на комплексному підході до управління попитом та пропозицією продукції, який враховує специфіку аграрного виробництва, сезонність, залежність від кліматичних умов і коливання світових цін на сільськогосподарську продукцію.

Одним із ключових принципів є **орієнтація на ринок та потреби споживачів**, що передбачає систематичне дослідження попиту, аналіз споживчих уподобань та моніторинг конкурентного середовища. Завдяки цьому підприємства можуть формувати асортимент, який максимально відповідає вимогам кінцевого споживача та ринковим тенденціям.

Другий важливий принцип – **інтеграція маркетингових комунікацій із виробничою та збутовою діяльністю підприємства**. У агробізнесі це означає, що маркетингові рішення повинні враховувати особливості технологічного циклу вирощування сільськогосподарських культур або тваринницької продукції, строки збору врожаю, логістичні можливості та канали збуту. Такий підхід дозволяє забезпечити ефективне планування поставок, зменшити втрати продукції та оптимізувати витрати на зберігання і транспортування.

Третій принцип – **використання диференційованих стратегій збуту та просування**. В агробізнесі важливо поєднувати традиційні канали реалізації (гуртова та роздрібна торгівля, ярмарки, виставки) із сучасними цифровими платформами, супермаркетними мережами та маркетплейсами. При цьому маркетингова стратегія повинна враховувати сегментацію ринку за географічним, демографічним та поведінковим критеріями, що дозволяє підвищити ефективність просування продукції та зміцнити позиції на цільових ринках.

Четвертий принцип – **системність і адаптивність маркетингової діяльності**. Сучасний агробізнес функціонує в умовах нестабільності цін на сировину, змін кліматичних умов та коливань попиту на зовнішніх ринках. Тому ефективна організація маркетингу передбачає постійний моніторинг ринкових сигналів, аналіз ефективності реалізованих маркетингових заходів та

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 15

оперативне коригування стратегій. Це дозволяє підприємствам підвищувати конкурентоспроможність, мінімізувати ризики та забезпечувати стійкий розвиток бізнесу на національному та міжнародному рівнях.

2. Основні елементи системи маркетингу в агропромисловому виробництві

Система маркетингу в агропромисловому виробництві складається з комплексного набору елементів, що забезпечують ефективне управління попитом і пропозицією продукції. Першим елементом є **дослідження ринку**, яке включає аналіз попиту на сільськогосподарську продукцію, оцінку конкурентного середовища, моніторинг цінових тенденцій та вивчення потреб споживачів. Це дозволяє визначити пріоритетні сегменти ринку, розробляти адаптовані маркетингові стратегії та прогнозувати обсяги збуту.

Другий елемент – **стратегічне планування маркетингу**, яке включає визначення цільових ринків, позиціонування продукції, розробку продуктового портфеля та вибір оптимальних каналів збуту. У агропромисловому виробництві планування повинно враховувати сезонність виробництва, технологічні цикли та специфіку зберігання продукції, що впливає на строки поставок і логістичні витрати.

Третій елемент – **формування комплексу маркетингових інструментів** (4P: Product, Price, Place, Promotion). Це передбачає розробку якісної та безпечної продукції, визначення оптимальної цінової політики з урахуванням собівартості та ринкових умов, вибір каналів розподілу та реалізації, а також просування продукції через рекламу, брендинг, участь у сертифікаційних програмах і цифрові платформи. У агробізнесі ефективне поєднання цих елементів дозволяє збалансувати попит і пропозицію та підвищити конкурентоспроможність продукції.

Четвертий елемент – **організаційна та інформаційна підтримка маркетингової діяльності**, що включає створення маркетингової служби або департаменту, впровадження систем моніторингу ринку, аналітики продажів, управління клієнтськими базами та цифрових платформ для взаємодії зі споживачами. Своєчасне отримання достовірної інформації та її аналіз дозволяє приймати ефективні управлінські рішення, адаптувати стратегії маркетингу до зміни умов ринку та підвищувати економічну ефективність агропромислових підприємств.

3. Розробка цінової стратегії в системі міжнародного агробізнесу

Цінова стратегія в міжнародному агробізнесі є ключовим інструментом маркетингу, що визначає конкурентоспроможність продукції на світових ринках та рівень рентабельності підприємства.

Розробка цінової стратегії починається з **аналізу собівартості виробництва**, включаючи витрати на вирощування, переробку, зберігання та

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 16

транспортування продукції. Цей підхід дозволяє встановити мінімальну ціну, яка покриває витрати і забезпечує економічну ефективність виробництва.

Другий етап – **аналіз ринкового середовища та конкурентів**. У міжнародному агробізнесі ціни формуються під впливом світових ринкових тенденцій, валютних коливань, попиту на конкретні види продукції та діяльності конкурентів. Вивчення цінових стратегій інших виробників та імпортерів дозволяє сформувати власну позицію на ринку і визначити оптимальний рівень ціни для різних сегментів споживачів.

Третій елемент – **вибір цінової політики відповідно до цілей компанії**. Це може бути стратегія **цінової лідерства**, яка передбачає встановлення нижчої ціни для завоювання ринку; **стратегія преміум-ціни**, коли підвищена ціна обґрунтовується високою якістю продукції, органічним сертифікатом або ексклюзивним брендом; або **динамічна цінова стратегія**, що передбачає адаптацію цін залежно від сезонності, обсягів замовлень і зовнішніх ринкових факторів.

Четвертий аспект – **інтеграція цінової стратегії з маркетинговими комунікаціями та логістикою**. Ефективна цінова політика в міжнародному агробізнесі враховує канали збуту, умови поставок, митні та транспортні витрати, а також заходи з просування продукції на цільових ринках. Крім того, важливим є використання цифрових платформ для моніторингу ринкових цін, управління контрактами та оптимізації процесу продажу. Такий комплексний підхід забезпечує баланс між прибутковістю, конкурентоспроможністю та стабільністю позицій на міжнародному ринку.

4. Планування товарного асортименту та організація процесу руху товарів в агробізнесі

Планування товарного асортименту є одним із ключових елементів маркетингової діяльності агробізнесу і визначає ефективність задоволення попиту на продукцію на внутрішньому та міжнародному ринках. Асортимент планується з урахуванням потреб споживачів, сезонності виробництва, технологічних можливостей підприємства та ринкових тенденцій. В аграрному виробництві важливим є баланс між нішевими продуктами з високою доданою вартістю (органічна продукція, преміальні сорти) і масовими товарами широкого споживчого попиту. Раціональне формування асортименту дозволяє підприємствам оптимізувати виробничі цикли, мінімізувати витрати на зберігання та підвищити рентабельність діяльності.

Планування асортименту передбачає визначення **структури продукції**, що включає основні групи товарів, підгрупи, окремі види продукції та їх якісні характеристики. На міжнародних ринках важливо враховувати стандарти якості, сертифікаційні вимоги (наприклад, ISO, Organic, Fair Trade) та споживчі уподобання в кожному регіоні. Крім того, при асортиментному плануванні

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 17

використовують методи прогнозування попиту, які базуються на статистичних даних, аналітиці продажів, сезонних коефіцієнтах та ринкових трендах.

Організація процесу руху товарів у агробізнесі включає управління логістикою, зберіганням і транспортуванням продукції. Ефективна логістична система дозволяє зменшити втрати продукту, скоротити час доставки і знизити витрати на транспортування. Вона включає вибір оптимальних маршрутів, способів транспортування (автомобільний, залізничний, морський або авіаційний транспорт), контроль температурного режиму і умов зберігання, особливо для скоропсувних товарів. Для міжнародної торгівлі додатково враховуються митні процедури, сертифікація та стандарти упаковки.

Важливим аспектом є також **інформаційна та цифрова підтримка процесу руху товарів**. Використання сучасних систем управління ланцюгами поставок (SCM), ERP-систем та цифрових платформ дозволяє відстежувати переміщення продукції в режимі реального часу, прогнозувати потреби в логістиці та оперативно реагувати на зміни попиту. Інтеграція планування асортименту з управлінням рухом товарів забезпечує скоординовану діяльність від виробника до кінцевого споживача, підвищує ефективність збуту та конкурентоспроможність агропромислових підприємств на внутрішніх і міжнародних ринках.

Системний підхід до планування асортименту та організації руху товарів передбачає взаємозв'язок із іншими елементами маркетингової системи: ціноутворенням, просуванням продукції, управлінням каналами збуту та контролем якості. Це дозволяє створити гнучку та адаптивну модель, здатну швидко реагувати на ринкові зміни та підтримувати стабільний рівень економічної ефективності підприємства.

5. Управління рекламною діяльністю в агробізнесі

Управління рекламною діяльністю в агробізнесі є невід'ємною складовою маркетингової стратегії, спрямованою на формування попиту, підвищення впізнаваності бренду та створення позитивного іміджу продукції на внутрішніх і міжнародних ринках. Ефективна реклама дозволяє не лише збільшити обсяги продажів, а й позиціонувати продукцію як конкурентоспроможну, високоякісну та безпечну. В аграрному секторі рекламна діяльність враховує специфіку продукту, сезонність виробництва та особливості споживчої поведінки, що робить планування рекламних кампаній особливо важливим.

Першим етапом управління рекламою є **аналіз ринку і цільової аудиторії**. Вивчення потреб споживачів, їхніх уподобань, поведінкових та демографічних характеристик дозволяє визначити найбільш ефективні рекламні канали та формати повідомлень. Наприклад, для продукції масового споживання ефективними будуть телевізійні та цифрові кампанії, а для нішевих органічних

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 18

продуктів — просування через соціальні мережі, спеціалізовані онлайн-платформи та участь у виставках і ярмарках.

Другим етапом є **формування рекламного повідомлення та вибір каналів комунікації**. У агробізнесі особлива увага приділяється довірі споживача, тому рекламні матеріали повинні підкреслювати якість продукції, екологічність, відповідність міжнародним сертифікатам та користь для здоров'я. Канали комунікації включають традиційні (телебачення, радіо, друковані видання) і цифрові (сайти, соціальні мережі, e-mail маркетинг, маркетплейси), що дозволяє охопити широкий спектр потенційних споживачів.

Третім етапом є **планування та реалізація рекламних кампаній**. Це передбачає визначення бюджету, термінів проведення, розробку креативних концепцій та медіа-планів. В агробізнесі рекламні кампанії часто інтегрують просування продукту через дегустації, участь у виставках, ярмарках, співпрацю з блогерами та лідерами думок у сфері здорового харчування. Важливою складовою є також моніторинг ефективності кампаній, аналіз результатів і коригування стратегії в реальному часі.

Четвертим аспектом є **використання брендингу та сертифікацій як інструментів рекламної діяльності**. Впізнаваний бренд підвищує довіру споживачів і дозволяє виділяти продукцію серед конкурентів. У міжнародному агробізнесі велике значення має участь у сертифікаційних програмах («Organic», «Fair Trade», ISO), які стають важливим елементом рекламного повідомлення та маркетингової стратегії. Це не лише стимулює продажі, а й створює позитивний імідж підприємства на ринку.

Останнім етапом є **оцінка ефективності рекламної діяльності та адаптація стратегії**. Агropідприємства використовують ключові показники ефективності (KPI), такі як зростання обсягів продажів, охоплення аудиторії, конверсія від цифрових кампаній, взаємодія в соціальних мережах та рівень впізнаваності бренду. На основі цих даних здійснюється корекція рекламних повідомлень, перерозподіл бюджету та оптимізація каналів комунікації для досягнення максимального ефекту та підвищення конкурентоспроможності продукції на ринку.

6. Особливості розробки бізнес-планів в агробізнесі

Бізнес-план – це письмовий документ, в якому викладено сутність та опис визначеної бізнес-ідеї, шляхи й засоби її реалізації та охарактеризовано ринкові, виробничі, організаційні та фінансові аспекти майбутнього бізнесу, ризики та прибутковість, пов'язані з її впровадженням, а також особливості управління ним.

Процес розробки бізнес-плану розпочинається з формування інформаційного поля, тобто зі збирання інформації щодо майбутнього бізнесу.

Інформаційне поле бізнес-плану – це сукупність документів чи даних правового, політичного, економічного, комерційного, науково-технічного,

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 19

зовнішньоекономічного та соціального характеру, які забезпечують підприємця необхідною інформацією в процесі опрацювання бізнес-плану.

Підприємницька ідея, втілена в будь-якій продукції, може бути успішною лише тоді, коли ця продукція знайде споживача. За умов ринкової економіки споживачам неможливо продати товар, який вони не хочуть купувати. Очевидним є й протилежне – легко продати те, що люди бажають і можуть купити.

Саме для цього збирають **маркетингову інформацію**, тобто інформацію про:

- потенційних споживачів продукції майбутнього бізнесу, їхні запити та незадоволені потреби;
- технічні, експлуатаційні та споживчі якості аналогічних видів продукції, ціни на них;
- особливості просування даної групи продукції на споживчий ринок, інші відомості, що характеризують ринок майбутнього бізнесу

Перш ніж вийти з товаром на ринок, товар необхідно спочатку виготовити. Часто приваблива з маркетингових позицій підприємницька ідея наражається на нездоланні перешкоди виробничого характеру, як от: відсутність необхідної сировини й матеріалів, машин та устаткування, робітників і фахівців відповідної кваліфікації тощо.

Тому **збирання виробничої інформації** (технології виробництва даної продукції, машини та устаткування, сировина й матеріали, спеціальності та кваліфікація робітників, потреба у виробничих площах), встановлення контактів і проведення попередніх переговорів з потенційними постачальниками та партнерами по виробничій кооперації є необхідним елементом формування **інформаційного поля бізнес-плану**.

Завдання підприємства полягає не лише в тому, щоб виготовити й довести свій продукт до споживача. Зробити це треба так, щоб окупити всі витрати на виробництво та реалізацію продукту та ще й отримати певний прибуток. Інакше підприємницька ідея просто не має права на реалізацію.

З цього погляду підприємця цікавить також і фінансова інформація (рівень рентабельності аналогічної продукції, необхідний стартовий капітал, потреби в короткострокових та довгострокових кредитах, особливості руху готівки, оподаткування, страхування тощо).

Основні етапи розробки бізнес-плану:

- визначення мети написання бізнес-плану. Як правило, мета бізнес-плану визначається переліком проблем, для вирішення яких розробляється бізнес-план;
- чітке визначення списку тих, хто буде ознайомлений з бізнес-планом;
- збирання інформації, необхідної для написання бізнес-плану;
- вибір структури бізнес-плану та його розробка.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 20

Початком стадії просування бізнес-плану на ринок інтелектуальної власності є організація та проведення презентації бізнес-плану, яка передбачає ознайомлення потенційних інвесторів і партнерів з сутністю підприємницького проекту. Презентація бізнес-плану може здійснюватися у різних формах. У багатьох випадках практикується розсилання бізнес-плану потенційним інвесторам з проханням ознайомитися з матеріалом і повідомити підприємство про свої враження та побажання.

Після презентації бізнесплану зовнішні інвестори проводять його аудит, який завершується прийняттям або відхиленням рішення про інвестування. Своє рішення про інвестування проекту потенційні інвестори і партнери повідомляють замовнику на переговорах, за результатами яких можуть бути внесені відповідні коригування до бізнес-плану.

Стадія реалізації бізнес-плану охоплює період від прийняття рішення про інвестування проекту до практичної його реалізації, включаючи комерційне виробництво. **Завершується реалізація бізнес-плану** оцінкою і аналізом відповідності поставлених і досягнутих в процесі бізнес-планування цілей. Для практичної реалізації бізнес-планування важливо дотримуватися принципів гнучкості, безперервності, багатоваріантності, участі, адекватності тощо.

Тема 4. Організаційна структура агробізнесу

План

1. Землеволодіння і землекористування.
2. Інфраструктура агропромислового виробництва.
3. Основні організаційні форми агропромислового виробництва.
4. Організація виробництва у фермерських господарствах.
5. Форми і методи державного регулювання агробізнесу.

1. Землеволодіння і землекористування

Землеволодіння — це право власності на земельну ділянку, яке надає її власнику повний контроль над землею, включаючи право володіти, користуватися та розпоряджатися нею. В Україні право власності на землю регулюється Земельним кодексом України, який визначає правові основи володіння землею, а також умови її використання та охорони. Власники земельних ділянок можуть здійснювати будь-які дії з землею, що не суперечать законодавству та не порушують прав інших осіб.

Землекористування — це право використання земельної ділянки без права власності на неї. Це право може бути надане на підставі договору оренди, постійного користування або емфітевзису. Землекористувачі зобов'язані використовувати землю відповідно до її цільового призначення, дотримуватися вимог щодо охорони земель та сплачувати відповідні платежі. Земельний кодекс України визначає порядок надання, використання та припинення прав на

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 21

землю, а також встановлює відповідальність за порушення земельного законодавства.

Землеустрій — це система заходів, спрямованих на раціональне використання та охорону земельних ресурсів. Він включає в себе планування територій, організацію землеволодінь та землекористувань, а також проведення землеустрою для визначення меж земельних ділянок, їх цільового призначення та умов використання. Закон України «Про землеустрій» регулює діяльність у сфері землеустрою, визначаючи правові та організаційні основи цієї діяльності, а також права та обов'язки суб'єктів землеустрою.

У період дії воєнного стану в Україні діють особливі правила щодо земельних відносин. Зокрема, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель», було введено механізм ведення Книги реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану. Ця книга ведеться районною військовою адміністрацією та містить відомості про договори оренди земельних ділянок, договори про передачу права землекористування та інші документи, що підтверджують права на землю в умовах воєнного стану.

2. Інфраструктура агропромислового виробництва

Інфраструктура агропромислового виробництва охоплює сукупність матеріально-технічних, організаційних, інформаційних та соціальних елементів, які забезпечують ефективну організацію, функціонування та розвиток аграрного сектору. Вона створює основу для технологічно грамотного вирощування, зберігання, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції і включає як виробничу, так і сервісну складову. Метою інфраструктури є оптимізація витрат, забезпечення стабільності виробничих процесів, підвищення конкурентоспроможності продукції та зростання економічної ефективності підприємств.

Основними компонентами інфраструктури агропромислового виробництва є **виробничі потужності та технічні засоби**. До них належать сучасні машини та обладнання для посіву, догляду за культурами, збору врожаю та тваринництва; зберігання продукції у спеціалізованих сховищах, силосах, холодильних камерах; переробні підприємства для отримання готової продукції або проміжних товарів (наприклад, борошно, олія, молочні продукти). Виробнича інфраструктура також включає транспортні засоби, які забезпечують переміщення продукції між виробництвом, зберіганням та ринками збуту, і системи автоматизації управління виробничими процесами.

Другим важливим елементом є **логістична та маркетингова інфраструктура**. Вона включає мережі постачання сировини, системи транспортування та зберігання готової продукції, розвинені канали збуту,

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 22

маркетингові та інформаційні платформи для виходу на внутрішні та міжнародні ринки. Розвинена логістична інфраструктура дозволяє скоротити втрати продукції, зменшити собівартість транспортування, оптимізувати терміни доставки та забезпечити своєчасне постачання продуктів на ринок. Сучасні агропідприємства активно інтегрують цифрові інструменти, такі як ERP-системи, платформи для моніторингу ланцюгів поставок та аналітичні системи для планування виробництва і маркетингу.

Важливим компонентом є **фінансова та сервісна інфраструктура**, яка включає кредитні та страхові установи, банки та фонди підтримки аграрного сектору, системи державної підтримки, субсидії та грантові програми. Фінансова інфраструктура дозволяє забезпечити інвестиції у розвиток виробничих потужностей, закупівлю сучасного обладнання та впровадження новітніх технологій. Сервісна інфраструктура охоплює дорадчі та консалтингові служби, лабораторії для контролю якості продукції, освітні програми та навчальні центри для підготовки кваліфікованих кадрів.

Окрему увагу варто приділити **інституційній та нормативній інфраструктурі**, яка регулює діяльність агропромислового комплексу. Це включає систему державного регулювання та контролю, стандартизацію продукції, сертифікацію та ліцензування, земельне законодавство, екологічні норми та правила безпеки харчових продуктів. Дотримання цих норм забезпечує легітимність діяльності агропідприємств, сприяє захисту прав власників та користувачів ресурсів, підвищує довіру споживачів і створює умови для виходу продукції на міжнародні ринки.

Таким чином, інфраструктура агропромислового виробництва являє собою комплексну систему, що включає виробничі потужності, логістику, маркетинг, фінансові та сервісні елементи, а також інституційне та нормативне забезпечення. Її ефективне функціонування є запорукою розвитку аграрного сектору, підвищення конкурентоспроможності продукції та стабільності продовольчої безпеки країни.

3. Основні організаційні форми агропромислового виробництва

Агропромисловий комплекс (АПК) України характеризується різноманіттям організаційно-правових форм господарювання, що визначаються чинним законодавством та відповідають сучасним вимогам ринкової економіки. Ці форми забезпечують ефективне функціонування аграрного сектору, враховуючи специфіку земельних відносин, організації виробництва та управління.

1. Приватні фермерські господарства

Згідно з Законом України «Про фермерське господарство» Закон України, фермерське господарство є юридичною особою, заснованою на приватній власності громадян, які є його членами. Основною діяльністю є ведення сільськогосподарського виробництва, зокрема вирощування, переробка та

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРЬСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 23

реалізація сільськогосподарської продукції. Фермери мають право на отримання державної підтримки, зокрема через Програму державної підтримки сільського господарства Закон України, що включає субсидії, пільгові кредити та гранти.

2. Сільськогосподарські підприємства (СП) різних форм власності

Відповідно до Законів України «Про підприємства в Україні» та «Про господарські товариства», сільськогосподарські підприємства можуть мати різні організаційно-правові форми, зокрема:

1). Приватні підприємства: належать одній особі, яка несе повну відповідальність за результати діяльності.

2). Товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ): має обмежену відповідальність учасників, що зменшує ризики для власників.

3). Акціонерні товариства (АТ): можуть бути публічними або приватними, з можливістю залучення капіталу через випуск акцій.

4). Кооперативи: об'єднують членів для спільного ведення сільськогосподарської діяльності, зокрема зберігання, переробки та реалізації продукції.

Ці підприємства можуть здійснювати різні види діяльності, включаючи вирощування сільськогосподарських культур, тваринництво, переробку продукції та її реалізацію.

3. Колективні сільськогосподарські підприємства (КСП)

Згідно з Законодавством України BuKLib, колективні сільськогосподарські підприємства є юридичними особами, заснованими на колективній власності. Вони можуть бути реорганізовані в інші організаційно-правові форми, зокрема в акціонерні товариства або товариства з обмеженою відповідальністю, з урахуванням інтересів працівників та пайової участі.

4. Державні та комунальні сільськогосподарські підприємства

Ці підприємства перебувають у державній або комунальній власності та здійснюють сільськогосподарську діяльність на відповідних землях. Вони підпорядковуються органам державної влади та місцевого самоврядування, виконують функції з виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема зерна, молока, м'яса, а також можуть брати участь у державних програмах підтримки аграрного сектору.

5. Господарські об'єднання та асоціації

Господарські об'єднання та асоціації створюються для координації діяльності сільськогосподарських підприємств, обміну досвідом, спільного вирішення виробничих та економічних питань. Вони можуть мати різні організаційно-правові форми, зокрема асоціації, союзи, консорціуми, і сприяють розвитку агропромислового комплексу через спільні проекти, інвестиції та інновації.

6. Сімейні фермерські господарства

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 24

Ці господарства засновані на спільній праці членів однієї сім'ї та можуть бути зареєстровані як юридичні особи або фізичні особи-підприємці. Вони займаються виробництвом сільськогосподарської продукції для власних потреб та комерційної реалізації, зокрема через місцеві ринки, кооперативи або безпосередньо споживачам.

Організаційно-правові форми агропромислового виробництва в Україні визначаються чинним законодавством та відповідають сучасним вимогам ринкової економіки. Вибір конкретної форми залежить від цілей господарювання, обсягу виробництва, рівня інвестицій та інших факторів. Забезпечення правової визначеності та підтримки з боку держави сприяє розвитку аграрного сектору та підвищенню його конкурентоспроможності на внутрішньому та міжнародному ринках.

4. Організація виробництва у фермерських господарствах

Організація виробництва у фермерських господарствах є ключовим елементом аграрного сектору України. Вона ґрунтується на законодавчих актах, зокрема на Законі України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 року, який визначає правові, економічні та соціальні засади створення та діяльності фермерських господарств як прогресивної форми підприємницької діяльності громадян у галузі сільського господарства України Закон України.

1. Правовий статус та організаційна структура

Фермерське господарство може бути створене одним або кількома громадянами України, які є родичами або членами сім'ї. Вони можуть зареєструвати господарство як юридичну особу або як фізичну особу-підприємця. У разі використання праці членів сім'ї, таке господарство набуває статусу сімейного фермерського господарства.

2. Земельні відносини

Для ведення фермерського господарства необхідно мати право власності або користування земельною ділянкою. Земля може бути надана у власність чи оренду з державної або комунальної власності. При цьому фермер має право самостійно визначати напрями діяльності, спеціалізацію та організовувати виробництво сільськогосподарської продукції.

3. Виробничі процеси та технології

Фермерське господарство самостійно організовує виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку та реалізацію. Вибір технологій, сортів культур, методів обробітку ґрунту та догляду за рослинами здійснюється з урахуванням місцевих умов, клімату та ринкових вимог. Важливим аспектом є впровадження інноваційних технологій та сталих методів ведення сільського господарства.

4. Фінансова діяльність та облік

Фермерське господарство веде бухгалтерський облік результатів своєї роботи за господарський рік і подає відповідним органам статистичну звітність.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 25

Воно має право відкривати розрахунковий та інші рахунки в установах банків, вільно розпоряджатися власними коштами, що є на цих рахунках, використовуючи їх як на безготівковій основі, так і готівкою відповідно до законодавства.

5. Соціальні та трудові відносини

У разі виробничої потреби фермерське господарство має право залучати до роботи в ньому інших громадян за трудовим договором. Трудові відносини в господарстві визначаються і регулюються його членами, а осіб, залучених до роботи за трудовим договором, відповідно до законодавства України. Важливим є забезпечення належних умов праці та соціального захисту працівників.

6. Підтримка та розвиток

Держава надає підтримку фермерським господарствам через різноманітні програми та механізми, зокрема через надання субсидій, пільгових кредитів та грантів. Це сприяє розвитку інфраструктури, модернізації виробництва та підвищенню конкурентоспроможності фермерських господарств на внутрішньому та міжнародному ринках.

Організація виробництва у фермерських господарствах є складним і багатогранним процесом, що вимагає комплексного підходу та дотримання чинного законодавства. Збалансоване поєднання правових норм, ефективного управління, інноваційних технологій та соціальної відповідальності є запорукою успішного функціонування та розвитку фермерських господарств в Україні.

5. Форми і методи державного регулювання агробізнесу

Державне регулювання агробізнесу в Україні здійснюється через різноманітні форми та методи, що визначаються чинним законодавством та спрямовані на забезпечення сталого розвитку аграрного сектору, підвищення його конкурентоспроможності та ефективності. Ці інструменти охоплюють правові, економічні, адміністративні та інформаційні аспекти.

1. Правове регулювання

Основою правового регулювання агробізнесу є низка законодавчих актів, серед яких:

- 1). Земельний кодекс України: визначає правові засади використання та охорони земель сільськогосподарського призначення.
- 2). Податковий кодекс України: регулює оподаткування аграрних підприємств, зокрема через спеціальні режими оподаткування для сільськогосподарських товаровиробників.
- 3). Закон України «Про фермерське господарство»: визначає правовий статус фермерських господарств, їх права та обов'язки.
- 4). Закон України «Про державну підтримку сільського господарства»: регулює механізми надання державної підтримки аграрному сектору.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 26

Ці нормативно-правові акти створюють правову основу для діяльності аграрних підприємств, визначають їх права та обов'язки, а також механізми взаємодії з державними органами.

2. Економічні методи

Держава застосовує економічні методи для стимулювання розвитку агробізнесу:

1). Фінансова підтримка: надання субсидій, пільгових кредитів, грантів та інших форм фінансової допомоги аграрним підприємствам.

2). Податкові пільги: запровадження спеціальних податкових режимів для сільськогосподарських товаровиробників, що сприяє зниженню податкового навантаження.

3). Страхування сільськогосподарських ризиків: створення механізмів страхування врожаю та інших сільськогосподарських ризиків для зменшення фінансових втрат аграріїв.

4). Цінове регулювання: встановлення мінімальних цін на окремі види сільськогосподарської продукції для забезпечення їх економічної доцільності.

Ці економічні методи сприяють підвищенню ефективності аграрного виробництва, забезпеченню фінансової стабільності аграрних підприємств та стимулюванню інвестицій у галузь.

3. Адміністративні методи

Адміністративне регулювання включає:

1). Контроль та нагляд: здійснення державними органами контролю за дотриманням законодавства у сфері агробізнесу, проведення перевірок та аудитів.

2). Ліцензування та сертифікація: встановлення вимог до ліцензування окремих видів діяльності в аграрному секторі, а також сертифікації продукції та процесів.

3). Регулювання земельних відносин: управління використанням земель сільськогосподарського призначення, включаючи надання в оренду, продаж та інші форми використання.

4). Інспекційна діяльність: проведення інспекцій щодо дотримання аграрними підприємствами екологічних, санітарних та інших стандартів.

Ці адміністративні методи забезпечують дотримання законодавства, охорону навколишнього середовища та споживачів, а також ефективно використання ресурсів.

4. Інформаційне та консультаційне забезпечення

Держава сприяє розвитку агробізнесу через:

1). Інформаційні платформи: створення електронних ресурсів для надання актуальної інформації про ринок, ціни, технології та інші аспекти аграрного виробництва.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 27

2). Консультаційні служби: організація дорадчих служб, центрів підтримки фермерів та інших установ, що надають консультації з питань ведення агробізнесу.

3). Освітні програми: реалізація програм підвищення кваліфікації та навчання для аграріїв, спрямованих на освоєння нових технологій та методів ведення господарства.

4). Підтримка інновацій: сприяння впровадженню інноваційних технологій та наукових розробок у аграрний сектор через фінансування досліджень та розробок.

Ці заходи сприяють підвищенню обізнаності аграріїв, впровадженню новітніх технологій та покращенню управлінських практик у агробізнесі.

5. Міжнародне співробітництво та інтеграція

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та країнами для розвитку аграрного сектору:

1). Участь у міжнародних організаціях: співпраця з такими організаціями, як Світова організація торгівлі (СОТ), Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) та іншими.

2). Угоди про вільну торгівлю: укладання угод про вільну торгівлю з іншими країнами для сприяння експорту аграрної продукції.

3). Технічна допомога: отримання технічної та фінансової допомоги від міжнародних партнерів для реалізації проектів у аграрному секторі.

4). Адаптація до міжнародних стандартів: впровадження міжнародних стандартів якості та безпеки продукції для забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку.

Ці заходи сприяють інтеграції України в міжнародну економіку, розширенню ринків збуту та підвищенню якості аграрної продукції.

Державне регулювання агробізнесу в Україні є багатогранним процесом, що охоплює правове, економічне, адміністративне, інформаційне та міжнародне співробітництво. Застосування цих форм та методів сприяє сталому розвитку аграрного сектору, підвищенню його ефективності та конкурентоспроможності. Продовження вдосконалення державного регулювання є необхідним для адаптації до змінюваних умов внутрішнього та міжнародного ринків.

Тема 5. Основні тенденції розвитку світового продовольчого ринку

План

1. Товарна структура виробництва і торгівлі основними видами сільськогосподарської продукції і продовольства.

2. Основні напрями експорту і імпорту сільськогосподарської продукції і продовольства України.

3. Умови і можливості ефективного використання експортного потенціалу

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 28

АПК України.

4. Глобалізація ринків сільськогосподарської продукції і продовольства.

1. Товарна структура виробництва і торгівлі основними видами сільськогосподарської продукції і продовольства.

Товарна структура виробництва сільськогосподарської продукції визначає співвідношення між основними видами культур, продукцією тваринництва та іншими агропродуктами, що виробляються на території країни. Вона відображає пріоритети розвитку агропромислового комплексу, економічну ефективність, а також здатність задовольнити внутрішній попит та забезпечити експортні поставки. В Україні товарна структура виробництва сільськогосподарської продукції формується під впливом природно-кліматичних умов, наявності земельних ресурсів, технологічного рівня підприємств та кон'юнктури внутрішніх і зовнішніх ринків.

Основні групи продукції включають:

Рослинницька продукція – зернові культури (пшениця, ячмінь, кукурудза), технічні культури (соняшник, цукровий буряк, соя), овочі, фрукти, картопля та баштанні культури. Ця група є основою продовольчої безпеки, сировинною базою для переробних підприємств і формує експортний потенціал країни. Зернові культури переважають у структурі посівних площ, а технічні культури – у експортних поставках.

Продукція тваринництва – м'ясо (яловичина, свинина, птиця), молоко та молочні продукти, яйця, вовна, мед. Виробництво продукції тваринництва залежить від рівня кормової бази, розвитку фермерських господарств і промислових підприємств, а також від державної підтримки галузі через дотації та програми розвитку тваринництва.

Сировинна продукція для переробки – це продукція, яка не реалізується у первісному вигляді, а передається на переробку: зерно на борошно, соняшник на олію, молоко на сир і масло. Переробна промисловість значною мірою формує внутрішню товарну структуру, оскільки створює додану вартість і забезпечує ринки готової продукції.

Товарна структура торгівлі сільськогосподарською продукцією та продовольством включає:

Внутрішню торгівлю – реалізація продукції на внутрішньому ринку через роздрібну та гуртову мережу, супермаркети, фермерські ринки, інтернет-магазини та маркетплейси. Цей сегмент забезпечує населення продовольчими товарами та формує попит на сировину для переробних підприємств.

Експортну торгівлю – продаж продукції за межі країни, що приносить валютну виручку та стимулює розвиток аграрного сектору. Основні експортні товари України: зернові (пшениця, кукурудза, ячмінь), олійні культури (соняшник, соя), продукти переробки зернових та олійних культур, м'ясо птиці та молочні продукти. Експортна структура визначається світовими цінами,

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 29

торговельними угодами та міжнародними стандартами якості.

Сучасна товарна структура аграрного виробництва і торгівлі в Україні характеризується балансом між забезпеченням внутрішнього ринку продовольством і експортними поставками сировини та продукції з високою доданою вартістю. З точки зору державної політики, оптимізація цієї структури передбачає підтримку виробництва стратегічно важливих продовольчих культур, розвиток переробних підприємств, диверсифікацію експорту та стимулювання інноваційних технологій у сільському господарстві.

2. Основні напрями експорту і імпорту сільськогосподарської продукції та продовольства України

Експорт і імпорт сільськогосподарської продукції та продовольства є важливим елементом економічної діяльності України, що визначає її роль на світовому ринку та впливає на продовольчу безпеку країни. Товарообіг у цій сфері формується під впливом природно-кліматичних умов, рівня розвитку агропромислового комплексу, наявності переробних потужностей, а також світових цін і торговельних угод.

Основними напрямками експорту української агропродукції є країни Європейського Союзу, Китай, Туреччина, а також окремі держави Близького Сходу та Північної Африки. До ключових країн-партнерів ЄС належать Польща, Німеччина, Нідерланди, Франція та Італія, які активно імпортують зернові та олійні культури, овочі, фрукти та молочні продукти. Китай займає провідне місце серед азіатських ринків збуту української кукурудзи, ячменю, сої, соняшникової олії та молочних продуктів. Туреччина та країни Північної Африки, такі як Єгипет та Ірак, є традиційними покупцями пшениці, кукурудзи та олійних культур.

Щодо структури експорту, найбільшу частку займають зернові культури, зокрема пшениця, кукурудза та ячмінь, що є основою зовнішньоторговельного обороту України. Важливе місце посідають олійні культури – соняшник, соя та ріпак, молочні продукти, овочі, фрукти та м'ясо. Ця товарна структура забезпечує валютну виручку, стимулює розвиток переробної промисловості та підтримує продовольчу безпеку як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Імпорт сільськогосподарської продукції до України здійснюється переважно з країн ЄС, Азії та Латинської Америки. Польща, Німеччина, Франція та Італія постачають рибу, молочні продукти, овочі, фрукти, кондитерські вироби та алкогольні напої. Туреччина, Індія та Іран забезпечують ринок спецій, сухофруктів та рису, тоді як Бразилія та Аргентина поставляють соєву олію, кукурудзу та м'ясо. Основні імпортні товари включають рибу та морепродукти, молочні продукти, кондитерські вироби, алкогольні напої та технічні культури.

Таким чином, структура зовнішньоторговельних операцій України з

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 30

агропродукцією відображає баланс між експортом висококонкурентних товарів, таких як зернові та олійні культури, і імпортом продукції, необхідної для внутрішнього ринку та споживчих потреб. Експортні та імпорتنі напрями формуються під впливом географічного розташування, рівня розвитку агропромислового комплексу, державної політики та міжнародних торговельних угод. Це дозволяє Україні підтримувати стабільність продовольчого ринку та інтегруватися у світову економіку.

3. Умови і можливості ефективного використання експортного потенціалу АПК України

Агропромисловий комплекс України має значний експортний потенціал завдяки родючим ґрунтам, сприятливому клімату та розвиненій інфраструктурі. Ефективне використання цього потенціалу є стратегічним завданням для зміцнення економіки країни, забезпечення валютних надходжень і підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору на міжнародному ринку.

Умови ефективного використання експортного потенціалу АПК включають:

Ресурсний потенціал – наявність родючих земель, високопродуктивної техніки та сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур і тваринництва. Для реалізації експортного потенціалу важливо забезпечити оптимальне поєднання площ під зернові, олійні, овочеві та технічні культури, а також розвиток кормової бази для тваринництва.

Виробнича спеціалізація та технологічний розвиток – концентрація виробництва на стратегічно важливих культурах, модернізація обладнання та впровадження інноваційних агротехнологій. Використання сучасних методів обробки ґрунту, систем зрошення, селекції та генетики дозволяє підвищити врожайність і якість продукції, що позитивно впливає на її конкурентоспроможність на зовнішніх ринках.

Логістика та інфраструктура – розвиток транспортної системи, складів, портів та переробних підприємств, що дозволяє ефективно доставляти продукцію до споживача. Зниження логістичних витрат і покращення якості зберігання продукції сприяє зменшенню втрат та підвищенню прибутковості експорту.

Регуляторні та правові умови – стабільне законодавство щодо земельних відносин, податкового режиму, сертифікації та стандартів якості продукції. Гармонізація українського законодавства з міжнародними стандартами (ISO, HACCP, GlobalGAP) дозволяє вільно експортувати продукцію на європейські та азійські ринки.

Ринкова орієнтація та маркетинг – аналіз попиту на міжнародних ринках, формування конкурентних пропозицій, використання сучасних каналів збуту (маркетплейси, міжнародні виставки, дистриб'ютори). Активне брендування української продукції, участь у сертифікаційних програмах

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 31

«Organic» та «Fair Trade» підвищує її імідж та вартість на зовнішньому ринку.

Можливості ефективного використання експортного потенціалу АПК України:

Розширення зовнішніх ринків збуту за рахунок нових торговельних партнерств у ЄС, Азії, Африці та Близькому Сході.

Підвищення доданої вартості продукції через розвиток переробних підприємств та виробництво готових харчових продуктів.

Інвестиційна привабливість аграрного сектору для внутрішніх та міжнародних інвесторів, що стимулює модернізацію виробництва і технологічний розвиток.

Використання державних програм підтримки експортерів, включаючи дотації, субсидії та фінансування транспортних та логістичних проєктів.

Впровадження інноваційних та екологічних технологій вирощування та переробки, що відповідає міжнародним вимогам і трендам стійкого розвитку.

Ефективне використання експортного потенціалу АПК України є комплексним завданням, що передбачає поєднання ресурсного, технологічного, інфраструктурного та маркетингового розвитку аграрного сектору. Лише інтегрований підхід дозволяє забезпечити стабільне зростання експорту, підвищення конкурентоспроможності продукції та стійкий розвиток агропромислового комплексу в умовах глобальної економіки.

4. Глобалізація ринків сільськогосподарської продукції і продовольства

Глобалізація ринків сільськогосподарської продукції та продовольства є складним і багатогранним процесом, що характеризується інтеграцією національних аграрних ринків у світову економіку, зростанням міжнародної торгівлі та взаємозалежністю країн у виробництві, переробці та споживанні аграрної продукції. Цей процес має суттєвий вплив на структуру виробництва, торговельні потоки, технології та управління агропромисловим комплексом.

Однією з основних характеристик глобалізації є **зростання обсягів міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією**. Країни з розвинутим аграрним сектором експортують зернові, олійні, технічні культури, м'ясо та молочні продукти, одночасно імпортуючи дефіцитні товари та високоякісну продукцію. Це дозволяє оптимізувати використання ресурсів, підвищувати ефективність виробництва і задовольняти потреби споживачів у всіх регіонах світу.

Глобалізація стимулює **стандартизацію продукції і технологій**. Міжнародні ринки висувають вимоги до якості, безпечності та екологічності продуктів, що зумовлює впровадження стандартів ISO, HACCP, GlobalGAP та сертифікаційних програм «Organic» і «Fair Trade». Це підвищує конкурентоспроможність продукції на міжнародних ринках, але одночасно вимагає від виробників модернізації технологій і дотримання міжнародних

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 32

норм.

Іншим важливим аспектом є **розширення інфраструктури та логістики**. Глобалізація ринку стимулює розвиток портів, транспортних коридорів, складів і систем зберігання продукції, що забезпечує своєчасну доставку аграрних товарів до споживачів у будь-якій частині світу. Важливу роль відіграє також розвиток цифрових платформ, маркетплейсів та систем управління ланцюгами постачання, що дозволяє оптимізувати процеси продажу і знижувати витрати.

Глобалізація ринків сільськогосподарської продукції має **економічні та соціальні наслідки**. З одного боку, вона відкриває нові можливості для експорту, залучення інвестицій і розвитку переробних підприємств. З іншого боку, вона підвищує конкуренцію, робить національні ринки вразливими до світових цінових коливань, торговельних бар'єрів і політичних ризиків. Країни, які прагнуть ефективно інтегруватися у глобальні ринки, повинні розвивати конкурентоспроможні сільськогосподарські підприємства, впроваджувати інноваційні технології та дотримуватися міжнародних стандартів якості.

Таким чином, глобалізація ринків сільськогосподарської продукції і продовольства є ключовим фактором сучасного розвитку аграрного сектору. Вона створює умови для розширення торгівлі, підвищення ефективності виробництва та інтеграції національних економік у світову систему. Ефективна участь у глобалізованих ринках вимагає стратегічного планування, модернізації технологій і активного використання інноваційних і маркетингових інструментів, що дозволяє країнам зміцнювати свої позиції на міжнародній арені.

Тема 6. Продовольчі проблеми в сучасному світі

План

1. Основні тенденції виробництва продовольства в різних регіонах світу.
2. Продовольча безпека країни.
3. Цілі продовольчої та сільськогосподарської організації ООН – ФАО та інших міжнародних організацій.
4. Система управління світовим аграрним виробництвом.

1. Основні тенденції виробництва продовольства в різних регіонах світу.

Виробництво продовольства в світі характеризується значною регіональною диференціацією, що визначається природно-кліматичними умовами, наявністю земельних ресурсів, рівнем технологічного розвитку та економічною спеціалізацією країн. Різні регіони світу демонструють специфічні тенденції в аграрному виробництві, які впливають на глобальні ринки продовольства та формують міжнародну торгівлю.

1. Північна Америка

США та Канада є лідерами у виробництві зернових культур, сої, кукурудзи

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 33

та м'яса. Основні тенденції:

- активне впровадження високопродуктивних гібридів та генетично модифікованих культур;
- інтенсивне використання технологій точного землеробства та автоматизації фермерських господарств;
- збільшення експорту продовольства до країн Латинської Америки, Азії та Європи.

2. Європа

ЄС зосереджує виробництво на молочній продукції, м'ясі, зернових та овочах. Тенденції включають:

- перехід до органічного та стійкого виробництва;
- впровадження енергозберігаючих і ресурсоефективних технологій;
- розвиток переробної промисловості та виробництва продуктів з високою доданою вартістю;
- активна участь у сертифікаційних програмах («Organic», «Fair Trade») для експорту на міжнародні ринки.

3. Азія

Китай, Індія та В'єтнам концентрують виробництво на рисі, овочах, фруктах та продукції тваринництва. Основні тенденції:

- збільшення врожайності за рахунок інтенсивного застосування добрив та нових сортів культур;
- розвиток промислового тваринництва;
- активне використання державних програм підтримки сільського господарства для забезпечення продовольчої безпеки.

4. Африка

Субсахарська Африка характеризується переважно традиційним, менш інтенсивним землеробством. Тенденції включають:

- поширення малих сімейних фермерських господарств;
- поступове впровадження сучасних агротехнологій та зрошувальних систем;
- розвиток програм міжнародної технічної допомоги та інвестицій у аграрний сектор.

5. Латинська Америка

Бразилія, Аргентина та Чилі спеціалізуються на виробництві сої, кукурудзи, кави, цукрової тростини та м'яса. Основні тенденції:

- збільшення обсягів експорту сільськогосподарської продукції;
- розвиток агропромислових комплексів з високою механізацією та автоматизацією;
- застосування сучасних систем управління ланцюгами постачання та логістики для експорту на світові ринки.

В цілому, світові тенденції виробництва продовольства визначаються підвищенням ефективності аграрного виробництва, застосуванням новітніх

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 34

технологій, розвитком переробної промисловості, експортною орієнтацією та інтеграцією національних ринків у глобальні ланцюги постачання. Сучасні виклики, такі як зміна клімату, демографічний тиск та нестача ресурсів, стимулюють впровадження інноваційних та стійких методів ведення сільського господарства у всіх регіонах світу.

2. Продовольча безпека країни

Продовольча безпека країни є ключовим компонентом національної безпеки та визначає здатність держави забезпечити населення достатньою кількістю якісних, безпечних і доступних продуктів харчування. Вона охоплює всі аспекти виробництва, переробки, зберігання, транспортування та розподілу продовольчої продукції, а також регулювання зовнішньої торгівлі.

1. Складові продовольчої безпеки

- 1) Продовольча безпека забезпечується через поєднання кількох взаємопов'язаних факторів:
- 2) Доступність продуктів харчування – забезпечення населення необхідними обсягами продукції за економічно доступними цінами;
- 3) Якість та безпека – відповідність продуктів харчування гігієнічним, санітарним та екологічним стандартам;
- 4) Стабільність постачання – гарантія безперервного забезпечення населення продовольством навіть за умов природних катастроф, економічних криз або воєнних конфліктів;
- 5) Раціональне харчування – забезпечення населення повноцінними та збалансованими харчовими продуктами для підтримання здоров'я і працездатності.

2. Умови забезпечення продовольчої безпеки

- 1) **Власне виробництво** – розвиток агропромислового комплексу з оптимальною товарною структурою, включно із зерновими, олійними культурами, овочами, фруктами та продукцією тваринництва;
- 2) **Розвиток переробної промисловості** – створення підприємств, що забезпечують додану вартість продукції, подовжують її термін зберігання та підвищують якість;
- 3) **Складування та логістика** – ефективна система зберігання, транспортування та розподілу продукції для мінімізації втрат та забезпечення доступності продовольства у всіх регіонах країни;
- 4) **Інвестиції та технології** – впровадження сучасних агротехнологій, механізації та автоматизації виробництва;
- 5) **Регулювання державою** – встановлення цінових, податкових та субсидійних механізмів, а також системи контролю якості та сертифікації продукції.

3. Законодавче забезпечення продовольчої безпеки в Україні

В Україні питання продовольчої безпеки регулюються рядом законів та

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 35

нормативних актів, серед яких:

- 1) Закон України «Про основи національної безпеки України» – визначає продовольчу безпеку як одну із складових національної безпеки;
- 2) Закон України «Про основні принципи забезпечення продовольчої безпеки України» – встановлює механізми державного контролю, планування виробництва та резервів продовольства;
- 3) Закон України «Про державне матеріальне резервування» – регламентує формування державних запасів продовольчих ресурсів для стабілізації ринку;
- 4) Закон України «Про державну підтримку сільського господарства» – передбачає фінансові та економічні інструменти для розвитку АПК і забезпечення продовольчої безпеки.

4. Міжнародні аспекти продовольчої безпеки

Продовольча безпека також пов'язана з участю країни у глобальних ланцюгах постачання та світовій торгівлі. Для України важливо:

- забезпечувати баланс між внутрішнім виробництвом та експортно-імпор্তними потоками;
- дотримуватися міжнародних стандартів якості та безпеки продуктів;
- інтегруватися у світові продовольчі ринки для стабільного доступу до дефіцитних ресурсів.

Продовольча безпека є комплексним показником, що відображає економічну стабільність, технологічний рівень аграрного виробництва, ефективність державного регулювання та інтеграцію у міжнародні ринки. Забезпечення продовольчої безпеки потребує стратегічного планування, розвитку інфраструктури, впровадження інноваційних технологій та активного використання державних та міжнародних механізмів підтримки.

3. Цілі продовольчої та сільськогосподарської організації ООН – ФАО та інших міжнародних організацій

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO – Food and Agriculture Organization) та інші міжнародні структури відіграють ключову роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки, розвитку сталого сільського господарства та підтримці економічного розвитку країн. Їх діяльність спрямована на координацію міжнародних зусиль, надання технічної та фінансової допомоги, а також на встановлення стандартів і рекомендацій для підвищення ефективності аграрного виробництва.

1. Головні цілі ФАО

Основні цілі організації визначені у Статуті та стратегічних документах ФАО і включають:

- Ліквідація голоду та недоїдання – забезпечення доступу до достатньої кількості продовольства для всіх верств населення, особливо в

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 36

країнах, що розвиваються;

- Підвищення продуктивності сільського господарства – розвиток ефективних технологій вирощування культур і тваринництва, покращення управління аграрними ресурсами;
- Сталий розвиток сільського господарства – впровадження екологічно безпечних технологій, раціональне використання земельних і водних ресурсів;
- Поліпшення умов життя сільського населення – сприяння зайнятості, підвищення доходів фермерів та розвитку сільської інфраструктури;
- Міжнародна координація та стандартизація – формування глобальних стандартів якості продовольства, системи сертифікації та рекомендацій з харчової безпеки.

2. Інші міжнародні організації і їхні цілі

1). Світова продовольча програма (WFP – World Food Programme)

Основна мета – боротьба з голодом та гуманітарна допомога країнам, що потерпають від нестачі продовольства. Організація займається наданням термінової допомоги, підтримкою продовольчих резервів та розвитком довгострокових програм стабілізації харчових систем.

2). Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (IFAD – International Fund for Agricultural Development) спрямований на підвищення доходів та продуктивності малих фермерських господарств. Підтримує проекти з розвитку сільської інфраструктури, доступу до кредитів та впровадження сучасних агротехнологій.

3). Світова організація охорони здоров'я (WHO) та Продовольча програма ООН (UNICEF у співпраці з FAO) визначають стандарти харчування та безпечності продуктів. Контролюють дотримання норм харчування для дітей та вразливих груп населення, інтегруючи програми харчової освіти.

4). Міжнародна конвенція з біологічного різноманіття та інші екологічні організації сприяє збереженню агробіорізноманіття та стійких систем землеробства. Впроваджують проекти адаптації сільського господарства до зміни клімату та захисту природних ресурсів.

3. Синергія цілей і стратегій

Цілі FAO та інших міжнародних організацій взаємопов'язані і підтримують загальну концепцію сталого розвитку ООН. Їхня діяльність спрямована на поєднання:

- економічного розвитку аграрного сектору;
- підвищення продовольчої безпеки та доступності продуктів;
- екологічної стійкості та збереження природних ресурсів;
- соціальної підтримки сільських громад і поліпшення якості життя населення.

Діяльність FAO та інших міжнародних організацій спрямована на створення глобальної системи продовольчої безпеки, підвищення ефективності

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 37

аграрного виробництва та забезпечення сталого розвитку сільських територій. Виконання цих цілей потребує координації міжнародних зусиль, впровадження інноваційних технологій та адаптації національних стратегій до глобальних стандартів.

4. Система управління світовим аграрним виробництвом.

Система управління світовим аграрним виробництвом є комплексом міжнародних, регіональних та національних механізмів, які забезпечують координацію виробництва, переробки, розподілу та торгівлі сільськогосподарською продукцією. Вона виникла у відповідь на глобалізацію ринків, необхідність стабілізації продовольчих ресурсів та забезпечення продовольчої безпеки в різних країнах.

На міжнародному рівні ключову роль відіграють організації, які координують глобальні процеси аграрного виробництва. До них належать Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO), Світова продовольча програма (WFP), Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (IFAD) та Всесвітня торгова організація (WTO). FAO встановлює стандарти якості продукції, веде статистичний моніторинг і надає технічну допомогу країнам-членам. WFP забезпечує екстрену продовольчу допомогу та стабілізацію ринків у кризових регіонах. IFAD підтримує розвиток фермерських господарств і підвищення продуктивності сільського господарства, а WTO регулює міжнародну торгівлю, знижує торговельні бар'єри та забезпечує дотримання правил.

На регіональному рівні важливу роль відіграють міжурядові організації та економічні союзи. Європейський Союз реалізує спільну аграрну політику, регулює виробництво та ціни на продукцію, надає субсидії фермерам і встановлює стандарти якості. Африканський союз та його організації координують розвиток аграрного сектору та продовольчу безпеку регіону. Асоціації країн Латинської Америки та Азії сприяють інтеграції ринків, розвитку переробки та експорту продукції. Регіональні організації адаптують глобальні стратегії до локальних умов та потреб.

На національному рівні управління аграрним виробництвом здійснюють державні органи та регулюючі механізми. Міністерства аграрної політики та продовольства визначають пріоритети розвитку галузі, встановлюють стандарти та регулюють субсидії. Національні агентства контролюють якість продукції, безпеку харчових продуктів та ведуть статистику виробництва й експорту. Державні програми підтримки фермерів і підприємств стимулюють модернізацію виробництва та підвищення його ефективності. Національні механізми взаємодіють із міжнародними та регіональними структурами для забезпечення стабільності ринку та відповідності міжнародним стандартам.

Інструменти управління світовим аграрним виробництвом включають регулювання обсягів виробництва та зовнішньої торгівлі, стандартизацію

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 38

продукції та сертифікацію якості, фінансову підтримку та субсидії, інформаційне забезпечення та моніторинг ринків, а також впровадження інноваційних та технологічних програм для підвищення продуктивності і стійкості аграрного сектору.

Таким чином, система управління світовим аграрним виробництвом є багаторівневою та інтегрованою. Вона поєднує глобальні стандарти та правила, регіональні координаційні механізми та національні інструменти управління, що забезпечує стабільність світового ринку продовольства, ефективне використання ресурсів та підвищення продовольчої безпеки. Ефективність цієї системи залежить від співпраці між країнами, адаптації до локальних умов і впровадження інноваційних технологій.

Тема 7. Політика Європейського зеленого курсу та її вплив на аграрний сектор

План

1. Огляд ключових документів та стратегій Європейського зеленого курсу.
2. Вплив Європейського зеленого курсу на сільське господарство та продовольчу політику ЄС.
3. Законодавчі ініціативи та регуляції, спрямовані на сталий розвиток агробізнесу.

1. Огляд ключових документів та стратегій Європейського зеленого курсу

Європейський зелений курс (European Green Deal) є комплексною стратегією Європейського Союзу, спрямованою на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, збереження біорізноманіття та перехід до сталого економічного розвитку. Його ключові документи визначають стратегічні пріоритети в галузях енергетики, транспорту, промисловості, сільського господарства та охорони навколишнього середовища.

1. Основний документ – Європейський зелений курс (European Green Deal, 2019)

Цей документ встановлює загальні цілі та напрями політики ЄС:

- досягнення **кліматичної нейтральності** до 2050 року, зменшення викидів парникових газів;
- впровадження **стійких практик у сільському господарстві, промисловості та енергетиці**;
- розвиток **відновлюваних джерел енергії** та енергоефективності;
- стимулювання **зелених інвестицій** та фінансових механізмів для підтримки сталого розвитку;
- формування **ринку циркулярної економіки**, що мінімізує відходи та сприяє повторному використанню ресурсів.

2. Стратегія «Від ферми до столу» (Farm to Fork Strategy, 2020)

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 39

Ця стратегія спрямована на трансформацію аграрного сектору ЄС:

- зменшення використання хімічних пестицидів та добрив;
- стимулювання **органічного землеробства** та сталих методів виробництва продуктів харчування;
- підвищення ефективності **ланцюгів постачання продовольства**;
- підтримка здорового харчування та скорочення харчових відходів;
- забезпечення продовольчої безпеки та конкурентоспроможності європейських фермерів на світовому ринку.

3. Біорізноманіття та природні ресурси

Європейський зелений курс також включає документи щодо охорони навколишнього середовища:

- **Стратегія біорізноманіття до 2030 року** – спрямована на збереження природних екосистем, відновлення лісів та водних ресурсів;
- впровадження **екологічних стандартів** для промисловості, транспорту та сільського господарства;
- підтримка проектів адаптації до **зміни клімату** та зменшення негативного впливу на довкілля.

4. Фінансові та регуляторні механізми

Для реалізації цілей Зеленого курсу ЄС використовує:

- **Європейський фонд сталого розвитку** та інші фінансові інструменти для підтримки «зелених» технологій і бізнесу;
- нормативно-правові акти щодо енергетичної ефективності, викидів CO₂, екологічної сертифікації продукції;
- стимулювання держав-членів до створення національних планів реалізації цілей Зеленого курсу.

Європейський зелений курс є комплексною стратегією, що поєднує екологічні, економічні та соціальні пріоритети. Ключові документи та стратегії визначають стандарти для сталого виробництва, енергоефективності та охорони навколишнього середовища, формують рамки для інновацій, фінансової підтримки та трансформації економіки ЄС у «зелену». Реалізація цих стратегій є важливим прикладом для інших регіонів світу та стимулює міжнародне співробітництво у сфері сталого розвитку.

2. Вплив Європейського зеленого курсу на сільське господарство та продовольчу політику ЄС

Європейський зелений курс (European Green Deal) суттєво впливає на розвиток сільського господарства та формування продовольчої політики Європейського Союзу. Основна мета курсу – досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року та підвищення стійкості аграрного сектору, що створює нові вимоги до виробників, державних органів та споживачів.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 40

Курс стимулює перехід на більш стійкі методи землеробства. Це включає зменшення використання хімічних пестицидів та добрив, що покращує екологічну безпеку та зменшує негативний вплив на ґрунт і водні ресурси. Крім того, стимулюється органічне та регенеративне землеробство, що сприяє збереженню біорізноманіття та підвищенню родючості ґрунтів. Акцент робиться також на ефективне використання водних ресурсів та впровадження систем зрошення і технологій точного землеробства.

Стратегії Зеленого курсу, зокрема «Від ферми до столу» (Farm to Fork), визначають напрями продовольчої політики ЄС. Це підвищення якості та безпечності продуктів харчування, включно зі стандартами сертифікації та етикетування, скорочення харчових відходів на всіх етапах ланцюга постачання, підтримка здорового та збалансованого харчування, а також надання фінансової та організаційної підтримки фермерам у переході до стійких технологій.

Європейський зелений курс впливає на економічну структуру сільського господарства через збільшення інвестицій у зелений сектор, впровадження інноваційних технологій, автоматизацію та використання відновлюваних джерел енергії. Розвиваються ринки продукції з високою доданою вартістю, такі як органічні продукти та локальні бренди, що підвищує конкурентоспроможність фермерських господарств на міжнародних ринках.

Крім економічних ефектів, курс має соціальні та екологічні наслідки. Він сприяє підвищенню рівня зайнятості у аграрному секторі завдяки розвитку нових технологій та переробки, покращує екологічний стан сільських територій та зменшує деградацію ґрунтів і забруднення вод. Крім того, зміцнюється соціальна підтримка фермерів, особливо малих та середніх господарств, які переходять на стійкі методи виробництва.

Таким чином, Європейський зелений курс трансформує сільське господарство та продовольчу політику ЄС, встановлюючи нові стандарти сталого розвитку, безпечності та якості продукції. Він створює стимули для впровадження інноваційних і екологічно чистих технологій, підвищує конкурентоспроможність фермерів і сприяє збалансованому розвитку аграрного сектору. Реалізація курсу потребує тісної співпраці між урядами, агровиробниками та міжнародними організаціями для забезпечення стійкого та стабільного забезпечення продовольством населення ЄС.

3. Законодавчі ініціативи та регуляції, спрямовані на сталий розвиток агробізнесу

Сталий розвиток агробізнесу передбачає забезпечення економічної ефективності, екологічної безпеки та соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств. Законодавчі ініціативи та регуляції як на національному, так і на міжнародному рівні створюють правові рамки для впровадження стійких практик, підвищення продуктивності та збереження

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 41

природних ресурсів.

1. Національні законодавчі ініціативи

В Україні та інших країнах законодавство спрямоване на стимулювання сталого аграрного розвитку через різні механізми:

Закон України «Про основи державної політики у сфері сільського господарства» – визначає пріоритети розвитку аграрного сектору, сприяє впровадженню сучасних технологій та захисту земельних ресурсів;

Закон України «Про органічне виробництво» – регулює виробництво та обіг органічної продукції, визначає стандарти сертифікації та контролю якості;

Закон України «Про державну підтримку сільського господарства» – передбачає фінансові та податкові стимули для модернізації аграрного виробництва та впровадження екологічно чистих технологій;

Законодавчі акти щодо охорони довкілля та ресурсів, зокрема у сфері земельних відносин, водокористування та управління відходами, спрямовані на збереження природних ресурсів і підтримку екологічної стійкості.

2. Регуляції Європейського Союзу та міжнародні стандарти

На рівні ЄС та міжнародних організацій сталий розвиток агробізнесу регулюється через:

Європейську стратегію «Від ферми до столу» (Farm to Fork Strategy) – встановлює стандарти екологічного землеробства, безпечності продуктів та зменшення харчових відходів;

Законодавство ЄС про органічне виробництво та екомаркування – регламентує сертифікацію продукції, етикетування та контроль дотримання екологічних норм;

Рамкові директиви щодо охорони вод та ґрунтів – забезпечують збереження природних ресурсів та стійкість агросистем;

Міжнародні стандарти Codex Alimentarius – встановлюють вимоги до безпечності харчових продуктів і методів їх виробництва, включно з екологічними практиками.

3. Механізми реалізації та контролю

Законодавчі ініціативи реалізуються через конкретні механізми:

Фінансова підтримка та субсидії – спрямована на модернізацію агропідприємств, впровадження інноваційних технологій та екологічних практик;

Сертифікація та контроль якості – державні та міжнародні органи перевіряють відповідність продукції стандартам сталого виробництва;

Інформаційно-консультаційна підтримка фермерів – навчальні програми та методичні рекомендації щодо впровадження екологічно чистих технологій;

Регулювання ринку та торгівлі – встановлення правил маркування продукції, стимулювання виробників до випуску органічних та стійких продуктів.

Законодавчі ініціативи та регуляції створюють необхідні правові та

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 42

економічні умови для сталого розвитку агробізнесу. Вони забезпечують баланс між економічною ефективністю, екологічною безпекою та соціальною відповідальністю, сприяють підвищенню продуктивності, впровадженню інновацій та інтеграції національних аграрних систем у міжнародні ринки. Реалізація цих ініціатив потребує тісної взаємодії держави, бізнесу та міжнародних організацій для досягнення сталого та конкурентоспроможного аграрного сектору.

Тема 8. Організаційні форми агробізнесу в США, Канаді та Японії

План

1. Основні організаційні форми агробізнесу в США.
2. Агропромисловий комплекс Канади.
3. Агропромислова інтеграція в Японії.

1. Основні організаційні форми агробізнесу в США

Агробізнес у Сполучених Штатах Америки є високорозвиненим сектором економіки, що характеризується великою різноманітністю організаційних форм виробництва та високим рівнем технологізації. Організаційна структура агробізнесу визначається як масштабом господарств, так і формою власності, управління та інтеграції в ланцюги постачання.

1. Індивідуальні фермерські господарства (Family Farms)

Індивідуальні або сімейні ферми складають більшість аграрних підприємств у США. Вони характеризуються приватною власністю на землю та капітал, прямим управлінням фермером та членами його родини. Ця форма має переваги у гнучкості, швидкому прийнятті рішень та можливості адаптації до ринкових умов. Сімейні ферми можуть спеціалізуватися на вирощуванні культур, тваринництві або комбінованому виробництві. Вони часто інтегруються у кооперативи або асоціації для збуту продукції, закупівлі техніки та отримання кредитів.

2. Корпоративні ферми (Corporate Farms)

Корпоративні ферми представляють більш індустріалізовану форму агробізнесу. Вони характеризуються великими масштабами виробництва, концентрацією земельних та фінансових ресурсів, використанням передових технологій і механізації. Ця форма дозволяє ефективно інтегруватися у вертикальні ланцюги виробництва та збуту, включно з переробкою та експортом продукції. Корпоративні ферми здебільшого спеціалізуються на високорентабельних культурах або промисловому тваринництві.

3. Аграрні кооперативи (Agricultural Cooperatives)

Аграрні кооперативи об'єднують фермерів для спільної закупівлі ресурсів, зберігання, переробки та реалізації продукції. Вони дозволяють зменшити витрати, отримати доступ до великих ринків та інноваційних технологій. У США кооперативи також активно надають фінансову та консультаційну

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 43

підтримку своїм членам. Вони діють у різних секторах, включно з зерновими культурами, молочним виробництвом, фруктами та овочами.

4. Вертикально інтегровані підприємства (Vertically Integrated Enterprises)

Ця форма передбачає об'єднання всіх етапів виробництва та збуту під єдиним управлінням – від виробництва кормів і вирощування тварин до переробки та продажу кінцевої продукції. Вертикальна інтеграція дозволяє оптимізувати логістику, контролювати якість продукції та скоротити витрати на проміжні ланки. В США вертикально інтегровані підприємства широко застосовуються в тваринництві (курячі та свинячі комплекси, молочні підприємства) та вирощуванні промислових культур.

5. Аутсорсинг та контрактне фермерство (Contract Farming)

Контрактне фермерство передбачає виробництво сільськогосподарської продукції за угодами з переробними підприємствами або ритейлерами, що забезпечують фермерам сировину, техніку, насіння, добрива та гарантії збуту продукції. Ця форма дозволяє знизити ризики виробництва, отримати фінансову стабільність та впроваджувати сучасні технології без великих власних капіталовкладень.

6. Інноваційні та спеціалізовані підприємства

У США активно розвиваються органічні ферми, вертикальні ферми, міські агропідприємства та високотехнологічні стартапи в сфері агробізнесу. Вони орієнтовані на екологічно чисте виробництво, точне землеробство та використання інформаційних технологій для підвищення продуктивності та ефективності.

Агробізнес у США характеризується великою різноманітністю організаційних форм, що дозволяє ефективно поєднувати економічну ефективність, технологічний прогрес та гнучкість управління. Від сімейних ферм до великих корпоративних структур та кооперативів, усі форми активно інтегруються у національні та міжнародні ланцюги постачання, сприяючи стабільному розвитку сільського господарства та забезпеченню продовольчої безпеки.

2. Агропромисловий комплекс Канади

Агропромисловий комплекс Канади є одним із найрозвиненіших у світі і відіграє важливу роль в економіці країни. Сектор характеризується високою технологізацією, експортною орієнтацією та значною диверсифікацією продукції. Канадське сільське господарство має стратегічне значення як для внутрішнього забезпечення продовольством, так і для участі країни на міжнародних ринках.

Структура агропромислового комплексу охоплює виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку, зберігання, транспортування та експорт. Основні сектори включають вирощування зернових та олійних

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 44

культур, таких як пшениця, ячмінь, канола і кукурудза, тваринництво – виробництво яловичини, свинини, молочних продуктів та птиці, а також садівництво та овочівництво, зокрема яблука, картопля і ягоди. Переробка продукції включає м'ясопереробні та молокопереробні підприємства, олійно-жирову промисловість та виробництво харчових продуктів. Високий рівень інтеграції між виробниками та переробними підприємствами дозволяє оптимізувати логістику та підвищувати додану вартість продукції.

Державна політика Канади спрямована на підтримку сталого розвитку агропромислового комплексу. Для цього використовуються фінансові програми та субсидії, що допомагають фермерам модернізувати виробництво, впроваджувати сучасні технології та страхувати ризики. Регуляторні стандарти забезпечують контроль якості та безпечності харчової продукції, охорону довкілля та сертифікацію органічного виробництва. Крім того, активно розвиваються науково-дослідні програми для створення нових сортів культур, технологій ведення тваринництва, точного землеробства та ефективного використання ресурсів.

Агропромисловий комплекс Канади є потужним експортером продукції. Основні ринки збуту – США, Китай, Японія та Європейський Союз. Канада експортує зернові та олійні культури, м'ясо, молочну продукцію, рибу та продукти переробки. Для підтримки конкурентоспроможності продукції на міжнародних ринках країна активно впроваджує стандарти якості, сертифікацію органічної продукції та екологічні практики.

Канадський агропромисловий комплекс активно впроваджує інновації та екологічно стійкі технології. Це точне землеробство із застосуванням GPS, дронів та аналітики даних, енергозбереження та використання відновлюваних джерел енергії, а також органічне та регенеративне землеробство для збереження родючості ґрунтів і біорізноманіття.

Таким чином, агропромисловий комплекс Канади характеризується високою ефективністю, технологічною модернізацією та експортною орієнтацією. Державна підтримка, інноваційні технології та суворі стандарти якості дозволяють забезпечувати продовольчу безпеку країни та утримувати сильні позиції на світових ринках. Сталий розвиток сектору поєднує економічні, екологічні та соціальні аспекти, що забезпечує довгострокову конкурентоспроможність канадського агробізнесу.

3. Агропромислова інтеграція в Японії

Агропромислова інтеграція в Японії є важливим механізмом підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та забезпечення продовольчої безпеки в країні. Через обмежені земельні ресурси та високий рівень урбанізації Японія активно впроваджує інтегровані моделі управління аграрними ланцюгами, що об'єднують виробництво, переробку, логістику та збут продукції.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 45

Агропромислова інтеграція передбачає вертикальну та горизонтальну координацію всіх етапів виробничого процесу. Вертикальна інтеграція об'єднує виробників, переробні підприємства та роздрібні мережі в єдині ланцюги постачання, що дозволяє оптимізувати логістику, контролювати якість продукції та зменшувати витрати. Горизонтальна інтеграція включає кооперацію між фермерськими господарствами для спільного використання ресурсів, техніки та маркетингових послуг.

В Японії активно використовуються такі форми інтеграції:

Кооперативи фермерів (JA Group) – об'єднують малі та середні ферми для спільного виробництва, закупівлі ресурсів, зберігання та реалізації продукції. JA Group також надає фінансові та консультаційні послуги, страхування та підтримку в модернізації виробництва.

Вертикально інтегровані підприємства – об'єднують виробництво сировини, переробку та збут продукції, особливо в галузях молочного виробництва, птиці та рибальства.

Контрактне фермерство – фермери укладають угоди з переробними підприємствами та супермаркетами, що гарантує збут продукції, надання насіння, кормів та технологій, а також зменшує ризики виробництва.

Японський уряд активно підтримує агропромислову інтеграцію через законодавчі та фінансові механізми. Вони включають субсидії та пільги для кооперативів, державні програми модернізації фермерських господарств, стандартизацію якості продукції та контроль безпеки харчових продуктів. Крім того, держава стимулює розвиток органічного та екологічно чистого виробництва, підтримує науково-дослідні програми та впровадження інноваційних технологій.

Агропромислова інтеграція в Японії дозволяє:

- знизити витрати на виробництво та логістику;
- підвищити якість та безпечність продукції;
- забезпечити стабільний збут та зменшити ризики фермерів;
- сприяти впровадженню інновацій та нових технологій;
- зберігати родючість ґрунтів та підтримувати сталий розвиток аграрного сектору.

Агропромислова інтеграція в Японії є ключовим інструментом ефективного управління сільськогосподарським виробництвом в умовах обмежених ресурсів. Вона поєднує вертикальні та горизонтальні механізми кооперації, підтримку держави та інноваційні технології, що забезпечує високу продуктивність, стабільний збут продукції та продовольчу безпеку країни. Інтеграція сприяє розвитку малих і середніх господарств, збереженню екологічних ресурсів і підвищенню конкурентоспроможності японського агробізнесу на внутрішньому та міжнародному ринках.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 46

Тема 9. Особливості становлення агробізнесу в країнах ЄС

План

1. Виклики та проблеми агробізнесу в країнах ЄС.
2. Міжнародна співпраця та торгівля в агробізнесі ЄС.
3. Перспективи розвитку агробізнесу в країнах ЄС.

1. Виклики та проблеми агробізнесу в країнах ЄС.

Агробізнес у країнах Європейського Союзу стикається з низкою складних викликів та проблем, що впливають на ефективність виробництва, конкурентоспроможність та сталий розвиток сектору. Незважаючи на високий рівень технологізації та державну підтримку, аграрний сектор ЄС потребує постійної адаптації до економічних, екологічних та соціальних змін.

Одним із основних викликів є **зміна клімату та екологічні обмеження**. Зростання температур, нестабільність опадів, поширення шкідників та захворювань впливають на врожайність та якість продукції. Введення суворих екологічних стандартів, таких як обмеження на використання пестицидів і добрив, створює додаткові витрати для фермерів і потребує впровадження нових технологій та методів виробництва.

Другим важливим викликом є **економічна конкуренція та ринкові коливання**. ЄС є частиною глобального аграрного ринку, тому ціни на зерно, молочні та м'ясні продукти залежать від світових тенденцій. Малим та середнім господарствам складно конкурувати з великими агропідприємствами та імпортною продукцією з країн з нижчими витратами на виробництво. Крім того, коливання валютних курсів та зміни торговельних угод впливають на прибутковість експорту.

Ще однією проблемою є **старіння фермерського населення та дефіцит робочої сили**. У багатьох країнах ЄС більшість фермерів належить до старших поколінь, що створює ризик втрати знань та досвіду, а також уповільнює впровадження інновацій. Молоді спеціалісти рідко обирають аграрний сектор через високі ризики та невисоку прибутковість на старті.

Важливим викликом є **неоднорідність розвитку сільських територій** та потреба у модернізації інфраструктури. У деяких регіонах відсутні сучасні системи зберігання та транспортування продукції, що призводить до втрат та зниження якості продукції. Крім того, недостатній доступ до фінансування та інвестицій обмежує можливості модернізації малих та середніх господарств.

Серед соціально-політичних проблем варто відзначити **необхідність дотримання норм соціальної та трудової політики**, а також тиску на забезпечення етичних стандартів у виробництві продуктів харчування. Споживачі ЄС віддають перевагу екологічно чистим та сертифікованим продуктам, що вимагає від агробізнесу додаткових витрат і трансформації бізнес-процесів.

Таким чином, агробізнес у країнах ЄС стикається з комплексом

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 47

економічних, екологічних та соціальних викликів. Подолання цих проблем потребує інноваційних рішень, державної підтримки, модернізації виробництва та інтеграції у глобальні ринки, а також розвитку людського капіталу та інфраструктури для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору.

2. Міжнародна співпраця та торгівля в агробізнесі ЄС

Агробізнес Європейського Союзу є однією з найважливіших складових економіки, що активно інтегрована у світові ринки. Міжнародна співпраця та торгівля відіграють ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, підвищенні конкурентоспроможності виробників та розвитку експортного потенціалу ЄС.

1. Експортна орієнтація ЄС

Європейський Союз є одним із провідних експортерів сільськогосподарської продукції у світі. Основні категорії експорту включають зернові та олійні культури, м'ясо, молочні продукти, фрукти, овочі та вина. Головними торговельними партнерами ЄС є США, Китай, Японія, країни Близького Сходу та Африки. Завдяки високим стандартам якості та сертифікації, продукція ЄС користується стабільним попитом на міжнародних ринках.

2. Імпорт та забезпечення продовольчої безпеки

Крім експорту, ЄС активно імпортує сировину та продукти харчування, необхідні для задоволення внутрішнього попиту та підтримки стабільності ринків. Основними імпортними товарами є тропічні фрукти, какао, кава, риба та продукти переробки. Міжнародна торгівля дозволяє ЄС зменшити залежність від внутрішнього виробництва та забезпечити стабільні ціни на споживчому ринку.

3. Міжнародні торговельні угоди та стандарти

ЄС активно укладає двосторонні та багатосторонні торговельні угоди, які регулюють експорт і імпорт сільськогосподарської продукції. Ці угоди включають питання тарифів, квот, сертифікації та екологічних стандартів. Водночас ЄС дотримується міжнародних норм Світової організації торгівлі (WTO) та стандартів Codex Alimentarius, що забезпечує безпечність і якість продукції.

4. Міжнародна співпраця у сфері агробізнесу

ЄС підтримує міжнародні програми співпраці у сфері аграрного виробництва, обміну технологіями та досліджень. Це включає партнерство з країнами-постачальниками сировини, участь у глобальних програмах сталого розвитку, впровадження кліматичних та екологічних ініціатив. Така співпраця сприяє підвищенню ефективності виробництва, збереженню ресурсів та впровадженню інновацій у аграрному секторі.

5. Виклики міжнародної торгівлі

Міжнародна торгівля агропродовольчою продукцією вимагає від ЄС

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 48

адаптації до глобальних викликів: коливання цін на світових ринках, конкуренція з країнами з низькими витратами на виробництво, вимоги щодо екологічності та етики виробництва, а також ризики пов'язані зі зміною клімату. Для подолання цих проблем ЄС активно впроваджує інноваційні технології, стандарти сертифікації та заходи підтримки фермерів.

Таким чином, міжнародна співпраця та торгівля є ключовими чинниками розвитку агробізнесу Європейського Союзу. Вони забезпечують високу конкурентоспроможність продукції, інтеграцію на світові ринки, підтримку сталого розвитку та продовольчу безпеку, а також створюють можливості для інноваційного розвитку аграрного сектору ЄС.

3. Перспективи розвитку агробізнесу в країнах ЄС.

Агробізнес у країнах Європейського Союзу має значні перспективи розвитку завдяки високому рівню технологізації, наявності сучасної інфраструктури, активній державній підтримці та інтеграції у глобальні ринки. Майбутній розвиток сектору визначається як економічними, так і екологічними, технологічними та соціальними чинниками.

1. Технологічна модернізація та цифровізація

Одним із головних напрямів розвитку агробізнесу є впровадження інновацій та цифрових технологій. Точне землеробство, використання дронів, сенсорів, GPS та аналітики великих даних дозволяють оптимізувати посіви, підвищувати врожайність, знижувати витрати на ресурси та забезпечувати контроль якості продукції. Диджиталізація також сприяє кращому управлінню ланцюгами постачання та підвищенню ефективності переробки і збуту.

2. Сталий розвиток та екологічні ініціативи

ЄС активно впроваджує стратегії сталого розвитку, такі як «Європейський зелений курс» та «Від ферми до столу». Перспективи агробізнесу пов'язані з переходом на екологічно чисті технології, органічне та регенеративне землеробство, скороченням використання пестицидів та добрив, впровадженням відновлюваних джерел енергії та зменшенням харчових відходів. Це дозволяє поєднувати економічну ефективність з екологічною відповідальністю.

3. Розвиток експорту та інтеграція на міжнародні ринки

Перспективи розвитку агробізнесу в ЄС також пов'язані із зростанням експортного потенціалу. Європейські виробники активно працюють над підвищенням конкурентоспроможності продукції на глобальному ринку через сертифікацію якості, дотримання стандартів безпеки та екологічності, а також розвиток брендів органічної та високоякісної продукції. Міжнародні торговельні угоди та інтеграція у глобальні ланцюги постачання створюють додаткові можливості для розвитку.

4. Соціальні та структурні зміни

Молоді спеціалісти та стартапи у сфері агробізнесу стають важливим

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 49

чинником розвитку. Перспективи також пов'язані із підтримкою малих і середніх фермерських господарств, розвитком кооперативів та аграрних кластерів. Створення сучасної сільської інфраструктури, забезпечення доступу до фінансування та освіти підвищує привабливість аграрного сектору для нового покоління підприємців.

5. Інновації у переробці та логістиці

Розвиток переробних підприємств, логістичних центрів та систем зберігання продукції дозволяє зменшити втрати, підвищити додану вартість і забезпечити стабільний збут. Впровадження інновацій у харчовій промисловості, упаковці та транспортуванні відкриває нові ринки та сприяє підвищенню рентабельності агробізнесу.

Таким чином, перспективи розвитку агробізнесу в країнах ЄС ґрунтуються на поєднанні технологічних інновацій, сталого виробництва, розвитку експорту, модернізації інфраструктури та підтримки людського капіталу. Це дозволяє забезпечувати продовольчу безпеку, підвищувати конкурентоспроможність на глобальному ринку та підтримувати збалансований та сталий розвиток аграрного сектору.

Тема 10. Агропромислові комплекси країн, що розвиваються

План

1. Формування національних АПК в країнах Африки.
2. Агропромислові комплекси у країнах Близького Сходу.
3. Агропромисловий розвиток країн Південної та Південно Східної Азії.
4. Агробізнес у Латинській Америці.

1. Формування національних АПК в країнах Африки

Агропромисловий комплекс (АПК) є ключовою складовою економіки більшості африканських держав, забезпечуючи продовольчу безпеку, зайнятість населення та розвиток сільських територій. Формування національних АПК в Африці відбувається в умовах історично сформованих традицій землеробства, кліматичних і ресурсних обмежень, а також соціально-економічних викликів.

На початкових етапах розвитку африканських АПК домінувало традиційне землеробство, що базувалося на ручній праці та використанні сімейної робочої сили. Багато держав успадкували колишні колоніальні структури, де великі плантації спеціалізувалися на експортних культурах, таких як кава, какао, цукрова тростина та бавовна. Поступово формується національний АПК через поєднання традиційних і сучасних технологій, розвиток місцевого виробництва та створення систем переробки продукції.

Державне регулювання є важливим фактором формування національних агропромислових комплексів. Африканські уряди реалізують політику підтримки фермерів через субсидії, доступ до кредитів та агротехнічні консультації. Крім того, проводиться модернізація інфраструктури, розвиток

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 50

зрошувальних систем, складів для зберігання продукції та транспортних мереж. У багатьох країнах створюються національні програми підтримки переробної промисловості для підвищення доданої вартості сільськогосподарської продукції.

Формування національних АПК передбачає розвиток вертикальної та горизонтальної інтеграції. Вертикальна інтеграція включає поєднання виробництва, переробки та збуту продукції, що дозволяє підвищити ефективність та якість продукції. Горизонтальна інтеграція передбачає об'єднання малих фермерів у кооперативи, що забезпечує доступ до ринків, технологій та фінансування. Важливу роль відіграє також розвиток логістики та ринкових платформ для реалізації продукції.

Формування національних АПК в Африці стикається з низкою проблем. Серед них – низька продуктивність через обмежене використання сучасної техніки, залежність від кліматичних умов, недостатня інфраструктура, обмежений доступ до фінансових ресурсів та глобальних ринків. Крім того, нестабільність політичної ситуації у деяких країнах ускладнює інвестиції та розвиток агропромислових ланцюгів.

Попри проблеми, формування національних АПК в Африці має значний потенціал. Перспективи пов'язані з модернізацією виробництва, впровадженням нових технологій, розвитком переробної промисловості, інтеграцією в регіональні та міжнародні ринки. Підвищення продуктивності та якісне управління ланцюгами постачання дозволяє збільшити додану вартість продукції, забезпечити зайнятість населення та сприяти економічному розвитку регіону.

Таким чином, формування національних АПК в країнах Африки є комплексним процесом, який поєднує державну підтримку, модернізацію виробництва, інтеграцію фермерських господарств та розвиток переробної промисловості. Успішна реалізація цих заходів забезпечує сталий розвиток аграрного сектору та зміцнення продовольчої безпеки.

2. Агропромислові комплекси у країнах Близького Сходу

Агропромислові комплекси (АПК) у країнах Близького Сходу мають стратегічне значення для забезпечення продовольчої безпеки та стабільності регіональної економіки. В умовах обмежених природних ресурсів, посушливого клімату та дефіциту води формування та розвиток АПК потребує комплексних рішень, які поєднують сучасні технології, ефективне управління водними ресурсами та інтеграцію виробництва й переробки продукції.

1. Структура агропромислових комплексів

АПК у країнах Близького Сходу включає виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку та логістику збуту. Основними напрямками виробництва є:

- Зернові культури та кормові рослини, адаптовані до посушливих

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 51

умов;

- Овочівництво та садівництво в умовах зрошення;
- Тваринництво, зокрема вирощування овець, кіз, великої рогатої худоби, а також птахівництво;
- Переробка продукції – виробництво олії, молочних продуктів, консервів та кормів.

Багато АПК інтегровані вертикально, поєднуючи виробництво, переробку та збут продукції, що дозволяє підвищувати ефективність і контролювати якість продукції.

2. Роль технологій та інновацій

Через обмеженість природних ресурсів країни Близького Сходу активно впроваджують сучасні технології:

- Системи крапельного та автоматизованого зрошення;
- Використання теплиць і контрольованого клімату для овочів та фруктів;
- Біотехнології та селекційні програми для створення посухостійких сортів культур;
- Інноваційні методи годівлі та утримання тварин для підвищення продуктивності.

Технології дозволяють не тільки підвищувати врожайність, але й зменшувати витрати водних ресурсів та підвищувати стійкість до кліматичних змін.

3. Державне регулювання та підтримка

Державна політика у більшості країн регіону спрямована на підтримку агропромислового сектору. Це включає:

- Інвестиції у зрошувальні системи та інфраструктуру;
- Надання субсидій та пільгових кредитів для фермерів;
- Розвиток науково-дослідних установ для впровадження інновацій;
- Створення програм переробки та експортної підтримки продукції.

Такі заходи дозволяють підвищити ефективність виробництва та зменшити залежність від імпорту продовольства.

4. Виклики агропромислових комплексів

АПК у країнах Близького Сходу стикаються з низкою проблем:

- Обмеженість водних ресурсів та деградація земель;
- Високі витрати на виробництво через кліматичні умови та імпорتنі добрива;
- Залежність від імпорту технологій та насіння;
- Політична нестабільність у деяких регіонах, що ускладнює інвестиції та розвиток кооперації між фермерами.

Перспективи розвитку АПК регіону пов'язані з впровадженням інновацій, розвитком вертикальної та горизонтальної інтеграції, збільшенням внутрішнього виробництва та модернізацією інфраструктури. Використання

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 52

новітніх технологій зрошення, тепличного вирощування та точного землеробства дозволяє підвищити продуктивність і забезпечити продовольчу безпеку. Крім того, розвиток переробних підприємств та логістики відкриває можливості для експорту продукції на міжнародні ринки.

Таким чином, агропромислові комплекси у країнах Близького Сходу формуються як високотехнологічні та інтегровані системи, що поєднують виробництво, переробку та збут продукції. Успішний розвиток сектору залежить від ефективного використання ресурсів, державної підтримки, впровадження інновацій та інтеграції у глобальні ланцюги постачання.

3. Агропромисловий розвиток країн Південної та Південно Східної Азії

Агропромисловий сектор у країнах Південної та Південно-Східної Азії є основою економіки та важливим фактором продовольчої безпеки. Ці регіони характеризуються високою густотою населення, різноманітними кліматичними зонами та наявністю великої кількості дрібних і середніх фермерських господарств, що створює специфічні умови для розвитку агропромислових комплексів.

У Південній та Південно-Східній Азії вирощують широкий спектр сільськогосподарських культур: рис, пшеницю, кукурудзу, бавовну, чай, какао, тропічні фрукти та овочі. В тваринництві розвинуте виробництво молока, м'яса, птиці, а також аквакультура. Переробна промисловість включає виробництво круп, цукру, олій, консервів, а також обробку чаю та спецій. Важливу роль відіграє кооперація дрібних фермерів у виробництві і збуті продукції через кооперативи та аграрні об'єднання.

Багато країн регіону реалізують державні програми підтримки аграрного сектору. Це включає субсидії на насіння та добрива, забезпечення доступу до кредитів, страхування врожаю та розвиток інфраструктури зрошення і зберігання продукції. Державна політика також спрямована на модернізацію сільського господарства через впровадження нових технологій та підвищення продуктивності.

Агропромисловий розвиток регіону значною мірою залежить від впровадження сучасних технологій. Використовуються системи крапельного зрошення, механізація обробки полів, тепличне та захищене землеробство, а також біотехнології для створення високоврожайних і стійких до шкідників сортів культур. Технології також сприяють розвитку переробки та зберігання продукції, що дозволяє зменшити втрати та підвищити додану вартість.

Країни Південної та Південно-Східної Азії активно інтегруються у світові аграрні ринки. Основні експортні товари включають рис, чай, спеції, кава, тропічні фрукти, рибу та морепродукти. Для підвищення конкурентоспроможності продукції країни впроваджують стандарти якості, сертифікацію органічної продукції та розвиток логістичних систем.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 53

Міжнародна співпраця включає участь у регіональних торговельних угодах та програмах технічної підтримки.

Агропромисловий сектор регіону стикається з низкою викликів: нестабільні кліматичні умови, дефіцит води, низька продуктивність дрібних господарств, недостатня інфраструктура та обмежений доступ до фінансування. Перспективи розвитку пов'язані з модернізацією виробництва, розвитком вертикальної та горизонтальної інтеграції, впровадженням інноваційних технологій, розширенням переробки продукції та підвищенням її якості для експорту.

Таким чином, агропромисловий розвиток країн Південної та Південно-Східної Азії базується на поєднанні традиційного сільського господарства з сучасними технологіями, державної підтримки та інтеграції у глобальні ринки. Успішна реалізація цих заходів дозволяє підвищити продуктивність, забезпечити продовольчу безпеку та зміцнити економічний розвиток регіону.

4. Агробізнес у Латинській Америці

Агробізнес у Латинській Америці є ключовою складовою економіки більшості країн регіону та відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки, розвитку експорту та формуванні робочих місць. Регіон характеризується великими земельними ресурсами, сприятливими кліматичними умовами та різноманіттям сільськогосподарських культур, що створює значний потенціал для розвитку агропромислового комплексу.

Латинська Америка виробляє широкий спектр продукції: зернові культури (кукурудза, соя, пшениця), тропічні фрукти, какао, каву, цукрову тростину, бавовну, олійні культури, а також тваринницьку продукцію – яловичину, свинину, молочні продукти та птицю. Значна частина продукції орієнтована на експорт, що формує сильний аграрний експортний сектор.

Агробізнес регіону характеризується вертикальною та горизонтальною інтеграцією. Вертикальна інтеграція об'єднує виробництво сировини, переробку та експорт продукції, що дозволяє підвищувати ефективність та контроль якості. Горизонтальна інтеграція включає кооперацію фермерських господарств, розвиток аграрних кластерів та об'єднання для доступу до технологій, фінансування і збуту продукції.

Впровадження сучасних технологій є ключовим для підвищення продуктивності та ефективності агробізнесу. Використовуються точне землеробство, механізація, сучасні системи зрошення та добриво, а також інноваційні методи переробки продукції. Крім того, застосовуються технології біотехнології для створення високоврожайних та стійких до шкідників сортів культур.

Багато країн Латинської Америки реалізують програми підтримки аграрного сектору через субсидії, кредитування, страхування врожаю та розвиток інфраструктури зберігання і транспортування продукції. Державна

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 54

політика також спрямована на стимулювання експорту та інтеграцію в міжнародні ринки, забезпечення продовольчої безпеки та розвиток переробної промисловості.

Агробізнес Латинської Америки стикається з низкою викликів: кліматичні ризики (посухи, повені, шкідники), нестабільність політичної ситуації у деяких країнах, соціальна нерівність та низька продуктивність дрібних фермерських господарств. Крім того, регіон залежить від коливань світових цін на сільськогосподарську продукцію та потребує модернізації інфраструктури для переробки та зберігання продукції.

Перспективи розвитку агробізнесу в Латинській Америці пов'язані з модернізацією виробництва, розвитком кооперативів та аграрних кластерів, впровадженням інноваційних технологій, покращенням логістики та переробки продукції. Розширення експорту та інтеграція на глобальні ринки створюють додаткові можливості для економічного зростання та підвищення доданої вартості продукції.

Таким чином, агробізнес Латинської Америки формує потужний регіональний сектор, який поєднує природні ресурси, технології та державну підтримку для забезпечення продовольчої безпеки, підвищення продуктивності та інтеграції у світову економіку.

Список використаних та рекомендованих джерел

Основна література

1. Абрамова І. В. Оцінка фінансового стану та джерел формування капіталу сільськогосподарських підприємств. *Капіталізація аграрного сектору економіки* : кол. моногр. за заг. ред. Л.В. Недільської. Житомир : О.О. Євенок, 2021. – С. 63-83.
<https://drive.google.com/file/d/1q6krkpopRTdwKPb7HigoeCYpUYxyxs79/view?usp=sharing>

2. Абрамова І. В. Євроінтеграційні імперативи трансформації фінансового забезпечення сталого розвитку сільських територіальних громад [Текст]: монографія – Житомир: ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк»», 2024. – 290 с.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15663514>

3. Газуда Л.М., Балян А.В., Газуда М.В., Волощук Н. Ю., Газуда С. М. Розвиток аграрного підприємництва в умовах євроінтеграційних процесів: науково-прикладні аспекти і рекомендації. Велика Бакта. ТОВ «РІК-У» 2021. – 67 с. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e10b8f5c-831a-45f8-9bc8-c60ccde356e6/content>

4. Міжнародні економічні відносини: навчальний наочний посібник / уклад.: В.В. Дергачова, К.О. Кузнєцова, І.М. Манаєнко, В.А. Мельникова, О.С. Ченуша. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 340 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/43469>

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 55

5. Міжнародна економіка: підруч. / С.О. Гуткевич, М.Д.Корінько, Ю.М. Сафонов. 3-є вид., перероблене та доповнене. Вид-во «Діса Плюс», 2021. 428 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2fmb_finansy/Mizhnarodna-ekonomika-pererobleno-2021-Do-druku.pdf

Допоміжна література

1. Абрамова І. В., Віленчук О. М., Дема Д. І. та ін. Фінансова політика в аграрному секторі економіки: стан та перспективи : монографія за ред. Д. І. Демі. Житомир: ЖНАЕУ, 2015. С. 209-275. URL.: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/3839/1/Finansova_polituka_APK_2015_364.pdf

2. Грицишен Д. О., Абрамова І. В. Формування та реалізації фінансових механізмів ЄС щодо сталого розвитку сільських громад. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2024. № 20. С. 67-78. URL.: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.8>

3. Грицишен Д. О., Абрамова І. В. Міжнародні імперативи фінансового забезпечення сталого розвитку сільських громад. *Проблеми економіки*. 2024. №2. С. 31-38. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-2-31-38>

4. Абрамова І. В., Поплавський П. Г. Фінансування міжнародних грантових угод у сферах науки та інновацій через призму декомпозиційної моделі. *Бізнес Інформ*. 2024. № 4. С. 26-31. URL.: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-26-31>

5. Abramova I. Financial Support for Rural Development: European Experience. *Scientific Horizons*. 4(77), 2019. pp. 21-26. URL.: <https://doi.org/10.33249/2663-2144-2019-77-4-21-26>

6. Dema D., Abramova I., Nedilska L. Financial and Economic Conditions of Rural Development in Ukraine. *Eastern Journal of European Studies*. Volume 10. Issue 1. 2019. pp. 199-220. URL.: https://ejes.uaic.ro/articles/EJES2019_1001_DEM.pdf

7. Тарасевич Н.В. Концептуальні підходи до визначення економічної сутності агробізнесу у міжнародному аспекті *Modern Economics*. 2021. № 28(2021). С. 134-139. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V28\(2021\)-19](https://doi.org/10.31521/modecon.V28(2021)-19).

8. Крачок Л. Міжнародне науково-технічне співробітництво в аграрній сфері: сутність, стан та особливості. *Молодий вчений*, 2020, №6 (82). DOI:10.32839/2304-5809/2020-6-82-3. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/868>

9. Негода Ю. В. Концептуальні аспекти стратегії трансформації аграрного сектору економіки. *Економіка та держава*. 2020. № 2. С. 39–43. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.2.39

10. Prokopyshyn O., Polehenka M., Zhydovska N. Innovative strategies for Ukrainian agribusiness development in the postwar period. *Bulletin of Lviv National Environmental University. Series “AIC Economics”*, 2023, 30.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2015			Ф-21.11- 05.01/201/00-2024
	Випуск 1	Зміни 0	Екземпляр № 1	Арк 56 / 56

DOI:10.31734/economics2023.30.033.

URL:

<https://visnyk.lnau.edu.ua/index.php/economics/article/view/171> visnyk.lnau.edu.ua

11. Kyfyak V., Verbivska L., Alioshkina L., Galunets N., Kucher L., Skrypnyk S. The Influence of the Social and Economic Situation on Agribusiness. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, 2022. p. 1021-1035. DOI:10.37394/232015.2022.18.98.

URL:

<https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/7nNO3Ny7/> OUCI

12. Hrymak O. Ya., Stybel R. V., Ostafiichuk A. H. Innovative potential of agribusiness development in Ukraine in the conditions of war and post-war recovery. *Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series Economical Sciences*, 2024, 26(104), 3-7. DOI:10.32718/nvlvet-e10401. URL: <https://nvlvet.com.ua/index.php/economy/article/view/5225>